

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filosofická

Diplomová práce

**Polyteismus a monoteismus v období starověku:
Splynutí keltského polyteismu s křesťanským
monoteismem na území Irska**

Petra Mandelíčková

Plzeň, 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program: Humanitní studia

Studijní obor: Evropská kulturní studia (6107T019/00)

Diplomová práce

**Polyteismus a monoteismus v období starověku:
Splynutí keltského polyteismu s křesťanským
monoteismem na území Irska**

Petra Mandelíčková

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant: Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Obsah

Úvod	5
1. Polyteismus v irské mytologii	9
1.1. Znaky irského polyteismu	17
1.1.1. Kult vody a země	17
1.1.2. Posmrtný život	19
1.1.3. Trojice a trojjedinost	21
1.2. Panteon	22
1.3. Oslavy během ročního cyklu	25
1.3.1. Imbolc	26
1.3.2. Beltain	27
1.3.3. Lughnasad	29
1.3.4. Samain	30
1.4. Osobnosti keltského sakrálního života	32
1.4.1. Druidi	33
1.4.2. Králové	36
1.4.3. Velekrálové	39
1.5. Posvátná místa	39
2. Nástup křesťanství v Irsku	43
2.1. Mnišská tradice v Irsku	48
2.2. Kláštery	50
3. Raný křesťanský monoteismus – keltské křesťanství	55
4. Pohanské prvky zachované v křesťanské tradici	60
4.1. Pohanský vliv na křesťanské světce	63
4.1.1. Svatý Patrik	65

4. 1. 2. Svatá Brigita	69
4. 1. 3. Svatý Kolumba	72
4. 1. 4. Svatý Brendan	74
4. 2. Proměna tradičních svátků.....	75
4. 2. 1. Den svaté Brigity/ Masopust.....	76
4. 2. 2. Valpuržina noc a Májové slavnosti	78
4. 2. 3. Nanebevzetí Panny Marie a Narození Panny Marie	78
4. 2. 4. Svátek Všech svatých/ Halloween	79
Závěr.....	81
Seznam literatury	83
Primární zdroje	83
Sekundární zdroje	84
Seznam použitých ilustrací	86
Resumé.....	88
Přílohy.....	89

Úvod

V evropských dějinách byl zájem o ostrovy dnešní Velké Británie a Irska minimální. Byť Británii zasáhly tři silné dobovačné vlny, které měly značný vliv na pozdější kulturní vývoj ostrova, Irsko bylo stranou těchto snah či na něj dopadly s menší intenzitou. Irský ostrov byl izolovaný natolik, aby si uchoval svou specifičnost a zároveň skrze obchodní kontakty dokázal pomalu vstřebat i jiné kultury.

Předmětem této práce bude střet nejen dvou kultur, ale i dvou různých pohledů na náboženství: keltského polyteismu a křesťanského monoteismu. Keltové obývali irský ostrov dávno před příchodem křesťanů. Zřejmě navázali na předchozí polyteistickou tradici původních obyvatel ostrova a vytvořili nový specifický panteon. Jsou typickými představiteli lidu, který se živí zemědělstvím, chovem dobytka a cizí mu nejsou ani místní potyčky a boje. Jejich pohled na svět byl silně spjat s prostředím, ve kterém žili: podnebnými podmínkami a vegetačním cyklem přírody. S příchodem křesťanství byli nuceni pojmout jiný pohled na svět. Ovšem místo slepé a násilné konverze, došlo v Irsku k jedinečnému splynutí původního náboženství s nově příchozím křesťanstvím. Tím se budeme zabývat i v této práci.

V první části práce si přiblížíme keltský náboženský systém a pokusíme se nahlédnout do religiózního pohledu irských Keltů na svět. Následně se zaměříme na historické okolnosti vstupu křesťanství na ostrov a jeho rané počátky. To nás přivede k druhé polovině práce, která se bude zabývat původními náboženskými tradicemi a znaky zachovanými v nové křesťanské tradici. Na příkladech svátků, světců i symbolů, se pokusíme pohlédnout do splynutí původního polyteistického systému a nově příchozího monoteistického. Ukážeme si, že křesťanství

nedokázalo, i přes svůj nekompromisní přístup, vyhubit *pohanské*¹ prvky, ale naopak jim dovolilo přežít ve svém lůně.

Ve spojení s Kelty a jejich náboženstvím se při studiu problematiky můžeme setkat s pojmem druidismus, který má označovat keltské náboženství. Jak vyplývá již z názvu, vychází z předpokladu druidů jako představitelů tohoto náboženství. O spornosti tohoto pojmu samotného pojednáme v příslušné kapitole (1. 4. 1. Druidi). Termín je pro účely této práce zavádějící. Navozuje u čtenáře dojem, že v celém keltském světě bylo jednotné náboženství, kterým by měl být právě druidismus. To je však v rozporu s veškerými dochovanými informacemi, které máme o keltském náboženství. To bylo naopak velmi rozmanité. A je vysoce nepravděpodobné, že například ve Francii měli Keltové identickou kulturu a panteon jako v Irsku. Mezi samotnými Kelty z Irska a Skotska můžeme najít mnoho rozdílů, a to žili o poznání blíže a jejich minulost byla o to více provázána. Keltské náboženství v Irsku je navíc obohaceno o původní náboženské a kulturní prvky, které Kelti převzali od předchozích obyvatel. Z těchto důvodů nebude pojem druidismus v práci využíván. Keltské náboženství bude uváděno obecně s odkazem na Irsko a jeho historii. Toto náboženství a jeho znaky budou vymezeny v první kapitole, aby poskytly patřičný základ pro další účely práce.

Konkrétně se tedy budeme zabývat keltským náboženstvím na Britských ostrovech s důrazem na Irsko. Tato konkrétní destinace byla vybrána pro dostatek literárních a archeologických pramenů a také pro svou izolovanost. Ta poskytla Irsku možnost uchovat si jistou integritu a nedošlo zde k tak rozsáhlému míšení náboženství a kultur jako například na území dnešní Francie, Německa či Španělska.

¹ Pojem pohanství bude v práci užíván ve spojení s keltskou předkřesťanskou vírou. Dnes je tento pojem chápán pro jakékoli náboženství, které není křesťanské s poněkud hanlivým vyzněním. V práci ho však budeme užívat v původním významu, kdy mělo odkazovat na venkovské polyteistické náboženství, kde byly zachovány staré tradice, oproti městům, kde se již šířilo křesťanství. Keltové žili v osadách a hradištích, která byla dalece vzdálena městům. Do příchodu křesťanství v Irsku ani města nejsou doložena. Jejich tradice byla předkřesťanská i polyteistická.

Jako zdroj je pro tuto problematiku důležitá znalost mytologie, v našem případě hlavně irské. Musíme zde oddělit chápání mýtů v 21. století, kdy představují něco ekvivalentního pohádkám a mají sloužit pro pobavení a ukrácení dlouhé chvíle. Původní význam mýtu je však daleko důležitější, než si dnes uvědomujeme. Použijme zde definici mytologa Jaan Puhvela:

„Mýtus je vyjádření myšlenkových modelů, jejichž prostřednictvím skupina lidí formuluje sebepoznání a seberealizaci, získává o sobě znalosti a sebedůvěru, vysvětluje příčiny svého bytí, povahu svého okolí a někdy se pokouší i narýsovat svůj budoucí osud.“²

Vidíme zde tedy důležitost brát mýtus zcela vážně jako formu náhledu na svět spojeného s náboženstvím daného lidu. Lidé v něm nacházeli smysl života a byli pro něj schopni i zabít. V oblasti staré irské literatury se kromě mýtu, můžeme setkat také s pojmem *echtra*. Jedná se o irské označení příběhu, kde je v hlavní roli smrtelník, který se dostane do zászvědí a tam zažije tamní pohostinnost.³ I tato forma mýtů je pro nás důležitá, protože pro keltský lid představovala důkaz o existenci zászvědí a jeho popis zprostředkovaný „kdysi žijícím“ člověkem. Dalším zdrojem budou legendy, které byly Církví chápány jako hodnověrné životopisy světců, byť z dnešního pohledu se v nich silně prolínají historická fakta, předkřesťanské báje a dobové požadavky na strukturu legendy. Přesto nám právě legendy poslouží k tomu, abychom viděli, jaký vliv měli na světce a jejich životopisce předkřesťanské ostrovní tradice a pokusíme se je alespoň částečně ukázat.

² PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 12.

³ LOOMIS, Roger Sherman. *The Grail: from Celtic Myth to Christian Symbol*. II. Series. Princeton: Mythos, 1991, p. 21.

Mimo tyto zdroje bude také navázáno na odborníky, kteří se irskými Kelty či keltským křesťanstvím zabývali a zabývají. Z českého prostředí jmenujme docenta Gorazda J. Vopatrného, který se zaměřil na problematiku keltského křesťanství. Dále historičku a archeoložku Jitku Vlčkovou, či archeologa Jana Filipa, kteří se zabývali předkřesťanskou keltskou kulturou. Důležitá jsou též bádání výzkumníků z Britských ostrovů. Archeoložka Miranda Jane Green zasvětila svůj život zkoumání keltské kultury i náboženství obdobně jako americký profesor anglistiky, zabývající se Kelty, James MacKillop. Religionistický pohled na problematiku pak poskytne Mircea Eliade či Jaan Puhvel a mnoho dalších.

Cílem práce je podat přehled keltského polyteismu a následně křesťanského monoteismu, v němž bude ukázáno, jak se tyto dva náboženské směry proluly a navzájem obohatily.

1. Polyteismus v irské mytologii

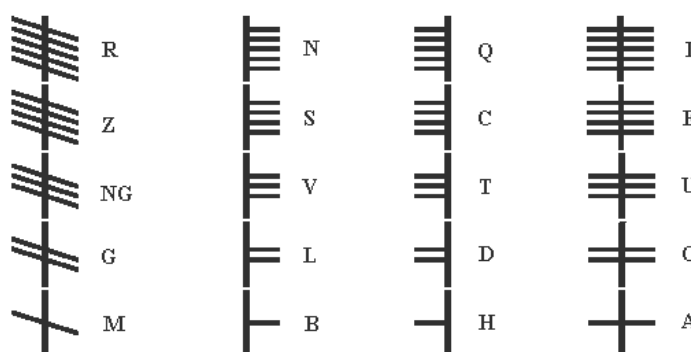
Polyteismus má v Evropě dlouhou tradici a v drtivé většině případů předcházela monoteistickým formám náboženství, které přišly z Blízkého východu, jako jsou křesťanství, judaismus a islám. Germánské, románské, keltské i slovanské obyvatelstvo Evropy mělo původně polyteistické náboženské systémy, které následně zanikly v důsledku christianizace.

Irsko, kde se zhruba v 6. století před naším letopočtem usídlily první větší keltské kmeny⁴, navazuje na tuto dlouhou evropskou polyteistickou tradici už dávno před jejich příchodem. Literární prameny zabývající se touto oblastí jsou poměrně mladé, tudíž písemná svědectví zapsaná předchůdci Keltů chybí. Studium tedy musíme opřít o archeologické nálezy a díla dobových autorů, nejčastěji řeckých a římských, kteří se občas zmiňují o cizích kulturách a kmenech, na které v důsledku územních expanzí narazili. Tyto literární zmínky se však týkají povětšinou až Keltů, jejich předchůdců jen zřídka a to ještě z nepřímých svědectví. Situaci komplikuje fakt, že Keltové samotní písemnou formu uchování informací odmítali, takže ani oni nezaznamenali žádné poznatky o svých předchůdcích. Není to však důsledek neznalosti písma. Z Irska známe krátké nápisy v *oghamové* abecedě. Ta je zřejmě pozůstatkem starých magických symbolů.⁵ Nalezené texty se skládají z různě seskupovaných čar v různých sklonech, nejčastěji vytesaných do kamenů či do poutních holí ze dřeva. Znaky byly ryté vždy na hraně, takže polovina čáry na jedné straně mohla mít jiný sklon, než na té druhé (viz obrázek č. 2 Oghamová abeceda). Každé písmeno se navíc vztahovalo

⁴ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*. Praha: Lidové noviny, 2012, s. 23.

⁵ JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion vol. 3. Second edition*. Thomson Gale, 2005, p. 1484.

ke konkrétnímu stromu a zároveň mělo jiný duchovní význam⁶. Tato abeceda nebyla vhodná pro zapisování dlouhých textů⁷ a více než latinku připomínala svým charakterem germánské runy. Ať už však měly tyto znaky původ u předkeltského obyvatelstva či jím byly jen ovlivněny, žádné literární památky z doby před příchodem Keltů se nám od nich nedochovaly.

2. Oghamová abeceda – svislá čára se většinou nepsala, představovala ji nejčastěji hrana kamene⁸

Prekeltské obyvatelstvo Irska dnes tedy nejspolehlivěji identifikujeme na základě bohatých archeologických nálezů. Mezi ně patří i megalitické stavby jako mohyla v Taře, kde byly nalezeny ostatky významného mladého muže, datované před příchod Keltů. O jeho postavení vypovídá drahý šperk, který měl na sobě. Ten byl z bronzu, jantaru a fajánsových korálů⁹. Tato ozdoba byla typická pro Egypt v době 1500 BC.¹⁰ Předchůdci Keltů tedy již museli obchodovat se vzdálenými civilizacemi. Zároveň musela mít mohyla v Taře výjimečný status, když zde pohřbili tak váženého člena společnosti. V plášti mohyly se pak nacházelo množství uren také předkeltského původu, nicméně mladších než kostra samotná, což svědčí o důležitosti tohoto místa i v dalších

⁶ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*. Praha: Volvox Globator, 2004, s. 14-15.

⁷ Pro přepsání moderního románu do oghamového písma bychom potřebovali papír dlouhý skoro dva kilometry. (MOODY, T. W. *Dějiny Irska*. Praha: Lidové noviny, 2012, s. 37).

⁸ ANCIENT-WISDOM web page. *Ogham and Tree-lore*. (online). (15. 3. 2016). Dostupné na webu: <“ <http://www.ancient-wisdom.com/treelore.htm>“>

⁹ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 21.

¹⁰ Tamtéž.

letech.¹¹ Význam Tary se zachoval i do doby keltského osídlení. Stala se významným hradištěm, kde sídlil vyvolený král¹², jehož úloha byla sice spíše sakrálního charakteru, o to však důležitější pro budoucnost země (více viz 1. 4. 3. Velekrálové). Také nejstarší irské mýty hovoří o Taře jako významném sakrálním i profánním místě.

Velmi dobře zachovanou stavbou předkeltského původu je také Newgrange, hrobka s kultovním významem. O zimním slunovratu pronikají sluneční paprsky až hluboko do nitra stavby, což předpokládá spojení hrobky se slunečním kultem.¹³ Této teorii napovídají i kameny v jejím okolí. Ty jsou pokryté spirálami, které zřejmě symbolizovaly sluneční dráhy či ženský cyklus.¹⁴ Existence slunečního kultu v keltském náboženství a hlavně samotného slunečního boha, je dnes stálým předmětem sporů, nicméně jistě slunci přikládali značnou důležitost stejně jako jejich předchůdci. Z mýtů víme, že Newgrange bylo Kelty pokládáno za síd nejvyššího boha Dagdy a později i za sídlo jeho syna Oenguse.¹⁵ Velká důležitost místa pro předkeltské obyvatelstvo, se tedy opět přesunula i do keltské tradice.

Mimo archeologické nálezy z již zmíněných oblastí svědčí o polyteistické tradici Keltů také zachované spisy z území ostrova, ty však pocházejí až z raně křesťanské doby. Paradoxně za ně vděčíme irským mnichům, kteří ve 12. století sepsali nejstarší literární díla, kde se křesťanské prvky mísí s tradičními předkřesťanskými mýty¹⁶. Obecně můžeme tyto knihy popsat následujícím citátem:

¹¹ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 21.

¹² Později nazýván tzv. velekrál (Ard Rí).

¹³ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 20-21.

¹⁴ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 42. Sluneční dráhy i ženský cyklus spojuje odkaz k plodnosti.

¹⁵ Tamtéž, s. 66.

¹⁶ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 73.

„Keltskou literaturou se nazývá středověká rekonstrukce rozptýlených kousků ústní tradice, jejíž nejstarší kořeny tkvějí v prehistorii.“¹⁷

Jednou z těchto knih je *Lebor Gabála Érenn* (Kniha o záborech Irska)¹⁸. Theodor W. Moody, irský historik, knihu prezentuje jako výsledek touhy Irů po dějinách, jaké měl například Egypt či Řím.¹⁹ Na druhou stranu student George Dumézila, Jaan Puhvel, který se zabývá srovnávací mytologií, vidí v této knize kompilaci dávných mýtů z dob předkřesťanských²⁰. Samotná kniha má úvod značně christianizovaný, mluví se v něm o původu irštiny při zmatení jazyků během stavby Babylonské věže²¹. To později legitimizovalo irštinu jako jeden z liturgických jazyků. Vyčerpávající jsou také odkazy hrdinů k jednotlivým bohům a významným osobnostem skrze patriarchální linii po vzoru Starého zákona²². Některé informace však mohou být založené na historických skutečnostech, zachované v paměti keltských vzdělanců. Hrdinové těchto mýtů mohli být historickými osobnostmi, které byly zbožštěny. Euhemerismus zde nelze jednoznačně vyloučit. Vše je však zabalené do církevního stylu psaní.

V knize *Lebor Gabála Érenn* je původ prvních lidí, kteří připluli, aby osídlili ostrov, zasazen do dnešního Španělska. To není v rozporu s tím, že v rozmezí 100 000 – 15 000 BC byla část Španělska, stejně jako přilehlá část dnešní Francie, obydlena²³. Lamanšský průliv v té době ještě neexistoval a bylo možné přejít z pevninské Evropy do Británie suchou nohou. Podobný pevninský most byl i mezi dnešním Irskem a Británií.

¹⁷ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*. 1. Vydání. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2010, s. 96.

¹⁸ Těchto původních spisů a knih se zachovaly desítky různých verzí. V této práci vycházíme z těch vydání a překladů, která jsou uvedena v poznámkovém aparátu.

¹⁹ Tamtéž, s. 36.

²⁰ PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 207.

²¹ *Lebor Gabála Érenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

²² Tamtéž.

²³ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 14-15.

Irsko v té době však bylo značně nehostinné, přežití by bylo tedy velmi komplikované. Navíc zcela chybí archeologické důkazy, které by přítomnost těchto prvních obyvatel, kteří by ale jistě nebyli Kelty, doložily.²⁴ Předci zmínění v Lebor Gabála Érenn tedy museli přijít později. V mezolitické době již Irsko bylo osídleno, o těchto lidech však máme minimum informací.²⁵ Zmíněný odkaz však může být i na prvotní Kelty. Ti v době 500 BC již osídlili nejen Irsko a Británii, ale i část Španělska.²⁶ Pokud by však platila teze, že Keltové přišli ze Španělska, byli by to právě ti irští a skotští²⁷. Co se týče datování, jsme plně odkázáni na archeologické důkazy. O datování události, jak jsou popisovány v knize, se opřít nemůžeme. Církevní datování od potopy, jak je v knize uvedeno²⁸, by bylo zavádějící a dokonce v rozporu s archeologickými poznatky.

T. H. Moody nabízí další možná historická fakta, která lze z knihy vyvodit. Například v knize zmiňovaný kmen Fir Bolgů může odkazovat na kmen Belgů, který na ostrov připlul z oblasti dnešní Belgie či severní Francie²⁹. Lid Túatha Dé Danann je zase obecně přijímán jako původní keltský panteon. Ten musel být kvůli přijetí v křesťanském prostředí zasazen do profánní historie ostrova jako jedna z kolonizačních vln.

Za nejstarší původní obyvatelé ostrova jsou v knize označováni Fomoirové. Ti přežívají všechny dobyvačné vlny a jako schopné zemědělce je respektuje i rod Túatha Dé Danann. Božský rod je plný udatných bojovníků a schopných kovotepců. Přivážejí s sebou na ostrov dokonce i kouzelné předměty: kámen Fál, který vzkřikne při doteku

²⁴ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 14-15.

²⁵ Tamtéž, s. 16.

²⁶ PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 49.

²⁷ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 24. – Opírá se o archeologické nálezy, které prokazují, že Q-Keltové mohli přijít z této oblasti. Druhá větev P-Keltové, z níž se vyvinula velština a bretonština měla odlišnou trasu postupu.

²⁸ *Lebor Gabála Érenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

²⁹ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 36.

právoplatného krále, dále Núadův meč a Lugův oštěp, a na závěr Dagdův kotel, který oživuje padlé bojovníky³⁰.

3. Bájny kámen Fál dodnes stojí v centru bývalého hradiště Tary, Co. Meath, Leinster³¹

I přes kouzelné předměty a rozličné, leckdy až magické, schopnosti se však zkušenostmi v zemědělství Fomoirům nevyrovnají.³² S příchodem poslední výpravy – Keltů, je rod Fomoirů zřejmě demonizován, zatímco druhý rod se stává božským. Je také možné, že původně se jednalo o dualismus, který je obvyklý v náboženstvích přírodních národů. Fomoirové byly zemědělský, temný aspekt, zatímco De Danánn byl rodem přinášejícím řemesla a vzdělanost. Jednat se může i o dva na sebe navazující rody. Fomoirové mohli představovat panteon původních obyvatel ostrova, zatímco Túatha Dé Danann schopnější a mladší rod, který přišel s Kelty. Ti se patrně viděli jako vyspělejší a zručnější oproti původním obyvatelům.

Zachovaly se i knihy zachycující krajové irské legendy. Jednou z nich je například *Táin Bó Cúailnge* (Uloupení býka z Cúailnge). Ta zachycuje pohanské mýty z oblasti Ulsteru a dnes ji najdeme jako

³⁰ *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <“<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>”>.

³¹ WALSH, Louise. *New High King to be crowned at Tary in lavish spectacle*. In: Irish Central web site. (online). (17. 3. 2016). Dostupné na webu: <“<http://www.irishcentral.com/news/new-high-king-to-be-crowned-at-tara-in-lavish-spectacle-200711211-237576431.html>”>.

³² *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <“<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>”>.

součástí Ulsterského cyklu³³. Jaan Puhvel v tomto cyklu dokonce nalézá mýty o keltských bojovnících z pozdní doby železné, ještě bez římského a křesťanského vlivu.³⁴ I v této knize se objevují postavy z božského rodu Dé Danann a významně svými nadpřirozenými silami zasahují do životů hrdinů či předpovídají jejich blížící se smrt. Členové tohoto panteonu se v mýtech projevují jako nositelé převážně negativních vlastností: chtíčem, posedlostí či chamtivostí³⁵. Jejich role jsou však sekundární a hlavní postavy jsou hrdinové, kteří jsou smrtelnými lidmi. Ti jsou spíše nositeli ctností, nicméně ani oni nejsou oproštěni od záporných povahových rysů. Oproti bohům jsou však životy hrdinů vázány rozmanitými tabu. Ty obsahují mnoho pravidel, která určují život hrdinů. Tato jsou také dána gessami³⁶, která získali či se s nimi narodili. Za své případné chyby spojené s porušením geisu, jsou tvrdě potrestáni, leckdy i ztrátou života. Jejich možnost „hřešit“ je tedy značně omezená. Když si problém převedeme do křesťanství, kdy k odčinění chyby a hříchu stačí pokání, bylo jistě pro Kelty v tomto ohledu toto nově příchozí náboženství méně přísné.

Poslední cyklus, Fenianský, je nejmladší. Hlavní postavou zde je muž Finn MacCumhaill, udatný bojovník a vůdce Fianny, proslulé skupiny válečníků. Finn v sobě spojuje mnohé ctnosti, kterými se později vyznačovali hrdinové rytířských románů, tedy moudrost, odvalu a sílu. Hlavní posun v cyklu spočívá v důrazu na lidského hrdinu. V příbězích z tohoto cyklu stará božstva ztrácejí svou moc a staré zvyklosti se proměňují³⁷. Přerod je výrazný v příběhu Oissína a Caeilta jménem *The*

³³ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 73.

³⁴ PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 216.

³⁵ viz *Project Gutenberg's The Ancient Irish Epic Tale Táin Bó Cúalnge* (online). (translate by DUNN, Joseph). (13. 3. 2014) Dostupné na webu <http://www.gutenberg.org/files/16464/16464-h/16464-h.htm#footnotetag6_131>.

³⁶ *Geis*, pl. *gessa*. Zákaz či příkaz, který se váže k hrdinům keltských mýtů, ale i k významným místům. Při narození je geis většinou součástí druidské věštby předznamenávající velké skutky hrdiny. Pokud je geis hrdinou porušen, znamená to blížící se trest v podobě smrti či zkázy.

³⁷ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*. 1. Vydání. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2010, s. 152-164.

*Colloquy with the Ancients*³⁸. V této knize probíhá živý dialog mezi křesťanskou tradicí zosobněnou svatým Patrikem a původní tradicí, kterou představuje Caeilt. On a jeho druh, Oissín jsou posledními hrdiny z bájně Fianny. Starý Oissín, Finnův syn, teskní se svým druhem po starých časech, kdy Fianna prožívala svou slávu a účastnila se jednoho dobrodružství za druhým. Oissín odchází do sídhu za svou matkou, Caeilt do kláštera v Droghedě. Zde potkává svatého Patrika. Tomu trpělivě vypráví příběhy z dob slávy Finna MacCumhaila a jeho družiny. Provádí ho zemí a popisuje mu dějiny míst a původy jmen.³⁹ Dílo navozuje dojem předávání moudrosti staré generace, pohanské, té mladé, křesťanské.

Hrdinou dalšího příběh, *Oissín in Tír na nÓg*, je naopak Oissín. Tento příběh bývá v literatuře často zmiňován jako echtra, ale i přes svou podobnost, již nepatří k původním mýtům. Vypráví o Oissínovi, který se vydává za mladou pannou. Ta ho dovede až na bájný ostrov věčného mládí Tír na nÓg, kde se s dívkou ožení a je velice šťastný. Nestárne, netrápí ho žádné nemoci a všeho má zde dostatek. Nakonec ho však dožene stesk po domově. Jeho žena ho varuje, že Irsko už není takové, jaké si pamatoval, přesto si půjčuje jejího koně a vyráží. V Irsku ho čeká šok, v jeho nepřítomnosti zde uplynula staletí. Nic nepoznává. Na cestě zpět k bájnému ostrovu mu povolí třmen a spadne z koně přímo na irskou zem. Poruší tím zákaz, který mu manželka při odjezdu dala - nedotýkat se irské země. Všechny roky ho začnou dohánět. Starý umírající Oissín se setkává se svatým Patrikem, kterému vypoví svůj příběh a následně zemře. Svatý Patrik ho nechá pohřbít. Křest však Oissín před svou smrtí odmítá⁴⁰. Existují různé verze tohoto příběhu. Výsledek je však obdobný, smrt Oissína znamená konec původní víry zaznamenaný literární tradicí. Tento christianizovaný mýtus se na první pohled zdá být velmi

³⁸ *The Colloquy with the Ancients*. (online). (translated by O'GRADY, Standich Hayes). (30. 1. 2016). Dostupné na webu: <http://www.yorku.ca/inpar/colloquy_ogrady.pdf>.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ MUIR, Tom. *Story of Oisín and Tir Na N-Og*. (online). (3. 2. 2016). Dostupné na webu: „<<http://www.educationscotland.gov.uk/scotlandsstories/ossian/oisinstory/index.asp>>“ >

romantickým. Je to důsledek jeho vzniku v 18. století, kdy ho poprvé zapsal ve svých básních irský poeta *Michael Comyn*^{41,42}. Ten se zabýval starou irskou mytologií a doplnil Oissínův život o tento romantický prvek s nádechem nacionalismu, který byl pro 18. století tak typickým. Během let se v lidové tradici příběh transformoval do několika verzí, takže současnému čtenáři může připadat jako dávný mýtus.

Na tomto příkladu mýtů o Oissínovi vidíme tenkou hranici mezi původní keltskou mytologií a dílem, které bylo uměle vytvořené evropským romantismem. Právě tento dodatek z 18. století totiž bývá v literatuře často udáván jako faktické zakončení Oissínova života, aniž by byl brán v potaz kontext a okolnosti jeho vzniku. Při práci s mýty je tedy velmi důležité klást důraz na zjištění jejich původu.

1.1. Znaky irského polyteismu

Přes roztroušenost keltských kmenů po většině Evropy, je u několika odborníků na tuto problematiku patrná snaha o nalezení společných znaků. Ty by měly komplexně vystihovat keltské náboženství a kulturu. Některé si zde vyjmenujeme a rozebereme jejich relevantnost vzhledem k ostrovní keltské kultuře. Britská archeoložka Miranda Aldhouse-Green našla tři společné znaky pro keltskou kulturu: Důraz na vodní kultury, náboženská symbolika lidské hlavy a víra v posmrtný život⁴³. Americký doktor literatury specializující se na keltské jazyky James MacKillop zase zdůrazňuje jednotný vliv druidů a výrazné projevy trojitosti v náboženství⁴⁴.

1.1.1. Kult vody a země

Kult vody byl pro keltskou společnost samozřejmě důležitý. Vodu Keltové potřebovali k životu stejně jako dnes my. Obzvláště v Irsku, které

⁴¹ Též Michéal Ó Coimín (1676-1760).

⁴² ROLLESTON, Thomas. *Myths and Legends of the Celtic Race*. E-Book. (online). (1. 3. 2016). Dostupné na webu: <" <http://sacred-texts.com/neu/celt/mlcr/>">.

⁴³ GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 9-10.

⁴⁴ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 53-75.

je ostrovem obklopeným pouze vodou. Voda poskytovala obživu v podobě ryb, ochranu skrze hustou mlhu při snaze zaútočit na nepřátele či se před nimi skrýt, ale představovala také nebezpečí v podobě divokých vln a temných hlubin, které mohly kdykoli život vzít. Více se tímto kultem budeme zabývat dále (1. 5. Posvátná místa).

Důraz bychom měli klást také na kult země. V první řadě byli národem, úzce spjatým se zemí, na které žili a svou závislost si plně uvědomovali. Vzhledem k podmínkám na irském ostrově, kdy úrodné kousky země střídají kamenné či skalnaté vrchy, byl důležitý lov a později hlavně chov dobytka.⁴⁵ I *Gerald z Walesu* zmiňuje, že se zde daří lépe „trávě než obilí“.⁴⁶ Mytolog *Jaán Puhvel* si v této souvislosti všímá druhu zvířecího totemismu, kdy jména mytických hrdinů odkazují ke konkrétním zvířatům: Oissín („jelen“), Badb Catha („bitevní vrána“) a Cú Chulainn („pes“)⁴⁷. Poslední jmenovaný přejímá jméno Cú Chulainn jako formu trestu za nerozvážné zabití Chulainnova psa. Dokonce se na čas stává jeho náhradním „hlídacím psem“, aby ztrátu majiteli vynahradil. Proměňuje se tedy ve psa, nikoli fyzicky, ale skrze úlohu, kterou přijímá. K jeho osobě se váže také tabu, tedy geis, spojený s tímto jeho totemickým zvířetem. Nesmí pojíst psí maso.⁴⁸ Badb Catha je zase bohyně vyskytující se na bitevních polích, která přináší jen strach a zmatek.⁴⁹ Vrány se v evropské mytologii běžně vyskytují jako předzvěst smrti, ať už v důsledku jejich pověsti mrchožroutů, tak vzhledem k černému zbarvení. Mytologické postavy však nemusí být přímo po zvířeti pojmenovány. Například Balor, mocný válečník Fomoirů, který je

⁴⁵ MOODY, Theodore W. *Dějiny Irska*, s. 5-6.

⁴⁶ Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*. Praha: Aurora, 1998, s. 32.

⁴⁷ PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 206.

⁴⁸ *The Ancient Irish Epic Tale Táin Bó Cúalnge* (online). (translated by DUNN, Joseph). (13. 3. 2014) Dostupné na webu: <http://www.gutenberg.org/files/16464/16464-h/16464-h.htm#footnotetag6_131>.

⁴⁹ GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*, s. 38.

zabit v boji se svým vnukem Lujem⁵⁰, je spojován s býkem vzhledem k překladu jména jeho otce jako „Býčí hlava“.⁵¹ Dalších příkladů bychom našli v keltských mýtech bezpočet.

Kultem hlavy se z důvodů povahy práce zabývat nebudeme vůbec. Archeologické nálezy, které podporují tento kult, jsou spojovány v drtivé většině s pevninskou Evropou, což překračuje předmět práce.

1.1.2. Posmrtný život

Posmrtný život, který zmiňuje Miranda Aldhouse-Green jako další důležitý aspekt keltského náboženství, je dodnes předmětem sporu, kterých využívají v současnosti samozvaní následovníci keltské kultury. Hlavním předmětem diskuzí je možnost reinkarnace či nikoli. Obecně však víme následující: V Irské mytologii jsou zmínky o vzdálených ostrovech, kam odplouvají duše zemřelých⁵². Zásvětí bylo pokládáno za zrcadlový odraz světa, v němž žijí smrtelníci. Představováno je však jako dokonalejší než svět smrtelníků, neexistovaly zde nemoci, stárnutí ani smrt⁵³. Zda posmrtný život čekal všechny zemřelé či se z něho mohli těšit jen vybraní hrdinové, se dnes již nedozvíme. Stejně jako vládne nejistota v otázce stěhování duší. V irských mýtech se s metempsychózou setkáváme pouze u význačných hrdinů, což mluví ve prospěch druhé možnosti.⁵⁴ Tedy že reinkarnace popřípadě posmrtný život se týká pouze hrdinných bojovníků a snad i kněží. Na druhou stranu se tyto mýty nikdy nezabývají obyčejnými lidmi. Pokud však byl posmrtný život vyhraněný pouze pro hrdiny a šlechtu jako tomu bylo v případě germánské mytologie a bájně Valhaly⁵⁵, pak zde byl prostor pro

⁵⁰ *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

⁵¹ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*, s. 112.

⁵² GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*, s. 38.

⁵³ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*. London: Thames and Hudson, p. 68.

⁵⁴ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 141.

⁵⁵ Irští hrdinové ovšem neočekávají závěrečnou bitvu, jako je to v případě germánských bojovníků.

křesťanství, jak si získat irský lid. Misionáři jistě lidem pověděli o blaženém životě po smrti pro všechny pokřtěné, kteří žijí v souladu s Písmem.

Dalším možným pohledem na problematiku je, že Keltové žili ve světě, který považovali za sdílený se světem duchů. Z dnešního pohledu by se dalo říct, že duše žili jen v jiné sféře bytí. Tedy běžný smrtelník po své smrti zůstal v Irsku, a ostrovy či sídy byly vyhrazené pouze pro vyvolené. Z 3. století před naším letopočtem se zachovala řecká báseň, hovořící o Keltech, kteří se obracejí ke svým mrtvým, a žádají je o věštby.⁵⁶ Vyloučit nelze ani zvyk prostírat místo k jídlu navíc pro zesnulého člena rodiny či duchovního strážce domu⁵⁷. Tomuto by částečně odporovala samainová víra, kdy během této noci mohli vstoupit živí do Zásvětí a bytosti ze zásvětí zase vyjít mezi živé a škodit jim. Nelze však vyloučit dualistické pojetí duchů na dobré a zlé. Ti zlí mohli přebývat uvěznění v Zásvětí, dobří zase v domácnostech mezi lidmi, které chránili.

Specifický náhled na problematiku poskytuje Lancelot Langyel následovně:

„Kelt touží překonat hmotu a odhmotnit existenci už v jejím pozemském stavu, aby unikl životu stejně jako smrti.“⁵⁸

Z tohoto pohledu žije duše věčně, bez ohledu na fyzické tělo. V souvislosti s tímto viděním světa, kdy na dění ve fyzickém světě vlastně nezáleží, protože vše skutečné je věčné, neměli Keltové ani potřebu zapisovat historii. Písmo bylo pouze znakem, který se snažil udržet něco věčného v pomíjivém světě.

⁵⁶ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 30.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*, s. 16.

1.1.3. Trojice a trojjedinost

Vlivem druidů na společnost se budeme zabývat v samostatné kapitole (1.4.1. Druidi). Navážeme tedy nyní na MacKillopův důraz na trojitost. Zde je důležité připomenout si teorii indoevropské trojčlennosti, francouzského religionisty George Dumézila. V této teorii vyzdvihuje jednotný znak indoevropských národů, kterým je rozdělení božstev do tří tříd: kněží, válečníci a zemědělci. Toto rozdělení aplikuje později Mircea Eliade též na božstva z keltského panteonu z irských záznamů: bohové z rodu Túatha Dé Danann mají dle jeho názoru vlastnosti prvních dvou tříd, tedy jsou kněžími/vládcí a válečníky. Do třetí kategorie řadí lid Fomoirů, který se vyznačuje svými zemědělskými schopnostmi.⁵⁹ Konkrétní bohy irského panteonu pak Jaan Puhvel dělí do těchto skupin následovně: Núadu a Luga považuje za představitele vládců/kněžích, Ogmů za bojovníka z druhé kategorie a Bressa za zemědělce pocházejícího z rodu Fomoirů.⁶⁰ Výlučnost čísla tři v keltském panteonu tedy není v Evropě ničím neobvyklým. Důraz na číslo tři je spíše známkou indoevropského původu Keltů. Trojjediná božstva symbolizují figurky se třemi hlavami. Ty byly nalezeny obzvláště v pevninské části Evropy, artefakty s třemi tvářemi či hlavami jsou zde velmi rozšířené⁶¹. Ani tyto prvky však nejsou keltskou specialitou. Konečně i v hinduistickém panteonu najdeme božstva se třemi tvářemi či hlavami a bůh Višna má také několik podob. V mýtech zase božské trojice představuje více osobností se stejným jménem.

Z konkrétních trojic bohů, kterých je v irské mytologii několik, si uvedme například Badb, Machu a Morrígan. Tři bohyně, které v sobě spojují smrt a válečnictví s životem a zrozením. Bohyně se navzájem doplňují, ale mohou vystupovat i jako trojjediné⁶². Například bohyně

⁵⁹ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 131.

⁶⁰ PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 213.

⁶¹ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 1995, s. 155.

⁶² GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*, s. 37-39.

Macha vystupuje hned v několika mýtech s obdobnými úlohami, ale různými přízvisky. Tři byly též původní patronky Irska: Fódla, Ériu a Banba.⁶³ Tři podoby příslušely i bohyni úrody Brigidě⁶⁴. Trojjedinost je vlastní i křesťanskému Bohu, jeho tři části/aspekty: Otec, Syn a Duch Svátý, byly dlouho předmětem sporu učenců a různých církví. Pro Kelty nebyla tato složenost jistě ničím neobvyklý, ba spíše přirozená a pochopitelnější. Je možné, že na křesťanského Boha mohli nahlížet jako na další nadstavbu svého panteonu. Rozhodně však tato trojitá povaha byla pro Kelty přirozenější než například pro Římany. Pro ty byl také značný problém pochopit vtělení a zmrtvýchvstání, což Keltům vzhledem k víře v posmrtný život nemohlo být cizí⁶⁵.

1. 2. Panteon

Keltské kmeny obývaly velmi rozsáhlá území, od dnešního Řecka přes střední Evropu až po Španělsko a Britské ostrovy. Je tedy zjevné, že stěží tyto kmeny mohli být všechny propojené a tvořit jeden celek. Jednotný panteon, kde by se shodovala jména bohů, jejich aspekty i vlastnosti, bychom tedy hledali marně.⁶⁶

Rozmanitost bohů je způsobena i různými situacemi, do kterých se jednotlivé kmeny dostávaly a též rozličnými podnebnými vlivy⁶⁷. Hlavní bozi se také často mohli měnit vzhledem k aktuální situaci a potřebám kmene. Celý panteon tedy nebyl uctíván naráz, nýbrž obětovalo se pouze konkrétnímu bohu, který mohl být schopen vyřešit aktuální problém. Jednotný nebyl ani panteon v oblasti Británie a Irska. Samotné irské území totiž nikdy nedošlo k centralizované vládě. Bylo rozdělené na

⁶³ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 91.

⁶⁴ JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion vol. 2. Second edition*. Thomson Gale, 2005, p. 1053.

⁶⁵ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 324-325.

⁶⁶ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. ISBN80-7277-066-7, s. 9-10.

⁶⁷ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 60.

politická území tzv. *túathy*⁶⁸. Ty by se daly chápat jako kmenové oblasti či samosprávná království⁶⁹. Nicméně velmi malé rozlohy. Nebylo výjimkou, že mezi sebou jednotlivé *túathy* soupeřily. Narušovala se tak irská integrita a pro křesťanské misionáře pak bylo výhodou, že mohly christianizovat rozdrobené menší celky.

Situaci komplikuje také absence sakrálních textů psaných přímo Kelty. Jména a vlastnosti jednotlivých bohů v Irsku tedy známe z pozdních, raně křesťanských textů, jak jsme se dozvěděli již dříve a hlavně díky dobovým poznámkám řeckých a římských autorů. Tyto jsou však ovlivněné domácí kulturou autorů, kteří na Kelty pohlíželi jako na necivilizované barbary. Přesto jsou pro nás v tomto ohledu nejdůležitější zápisy, které pořídil Julius Caesar, při dobývání Anglie. Keltské bohy však popisuje v kontextu s římskými a přisuzuje jim jména římských bohů. Mircea Eliade k těmto popisům přiřazuje, na základě podobnosti vlastností, jména bohů z irských legend. Například Merkur, který je Caesarem popisován jako velitel armády s magickými schopnostmi a zároveň poeta, je Eliadem spojován s irským Lughem⁷⁰. Apollón, popisovaný jako léčitel Dé Danann byl Eliadem přiřazen k Dian Céchtovi⁷¹.

Na území Irska se božstva alespoň částečně zachovala v již výše zmíněných spisech. V *Lebor Gabála Érenn* se dozvíme, že za otce božského panteonu je považován bůh *Dagda*, matkou je bohyně *Danu*. Vztah *Danu* a *Dagdy* bývá popisován jako manželský, ale též jako sourozenecký. Někdy bývá *Danu* označována dokonce jako matka *Dagdy*⁷². Tento rozporuplný fakt a absence dalšího působení *Danu* v mýtech by mohl odkazovat ke skutečnosti, že byla bohyní původních

⁶⁸ Vedle těchto politických celků byla země rozdělena ještě na rodové celky: *fine*. Jednalo se o území rodu odvozujících se pět generací po mužské linii. (MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 28.) Pro naši práci jsou však důležitější *túathy*, proto je jim věnován větší prostor.

⁶⁹ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 25.

⁷⁰ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II*, s. 133.

⁷¹ Tamtéž, s. 134.

⁷² VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 83.

obyvatel ostrova. Ti měli zřejmě silný matriarchální kult, který se promítl i do keltského panteonu⁷³. Není vyloučeno, že byla i protokeltskou bohyní matkou, jejíž svrchovaná úloha jí nedovolovala nadále zasahovat do mladých mýtů. O Dagdovi víme více. V mýtech je popisován jako bůh hojnosti, který je zdatným válečníkem díky mocnému kyji. Tím rozhoduje nad životem a smrtí.⁷⁴ Caesar se o něm vyjadřuje jako o „bohu mrtvých“⁷⁵. Tomuto vyjádření neodporuje fakt, že ve své hodovní síni má Dagda kotel znovuzrození⁷⁶. Do něho jsou ukládáni padlí válečníci a znovu ožívají. I díky tomuto kotli Dé Danann vyhrávají důležité bitvy. Danu do mýtů aktivně nezasahuje. Dagdovy zásahy jsou pouze okrajové. Nejvíce se projevují jejich potomci symbolizující mladší panteon. Jejich zásahy však nejsou zdaleka idylické jako v případě křesťanského Boha, který je dokonalým vzorem všech ctností. Mějme na paměti, že bozi keltského panteonu jsou antropomorfní postavy, které mají jak kladné, tak záporné povahové rysy a svou podstatou jsou blíže rozmarným řeckým či římským bohům.

Nejvýraznější čtveřicí bohů, která se promítá do keltského roku, jsou Brigid, Belen, Lug a Crom Cruach. Ti jsou spojováni s vegetačním cyklem a jejich postavy se vážou ke čtyřem významným keltským slavnostem: Imbolc, Beltain, Lughnasad a Samhain. Byť s příchodem synů Mílových, tedy předků dnešních Irů, byl rod Túatha Dé Danann zatlačen do pozadí, nepodařilo se ani křesťanství tento rod vymýtit. Nebyli ani ve větším měřítku demonizováni, jak tomu bylo ve většině christianizovaných evropských kultur. Spíše „*odešli na odpočinek do nižší mytologie*“.⁷⁷

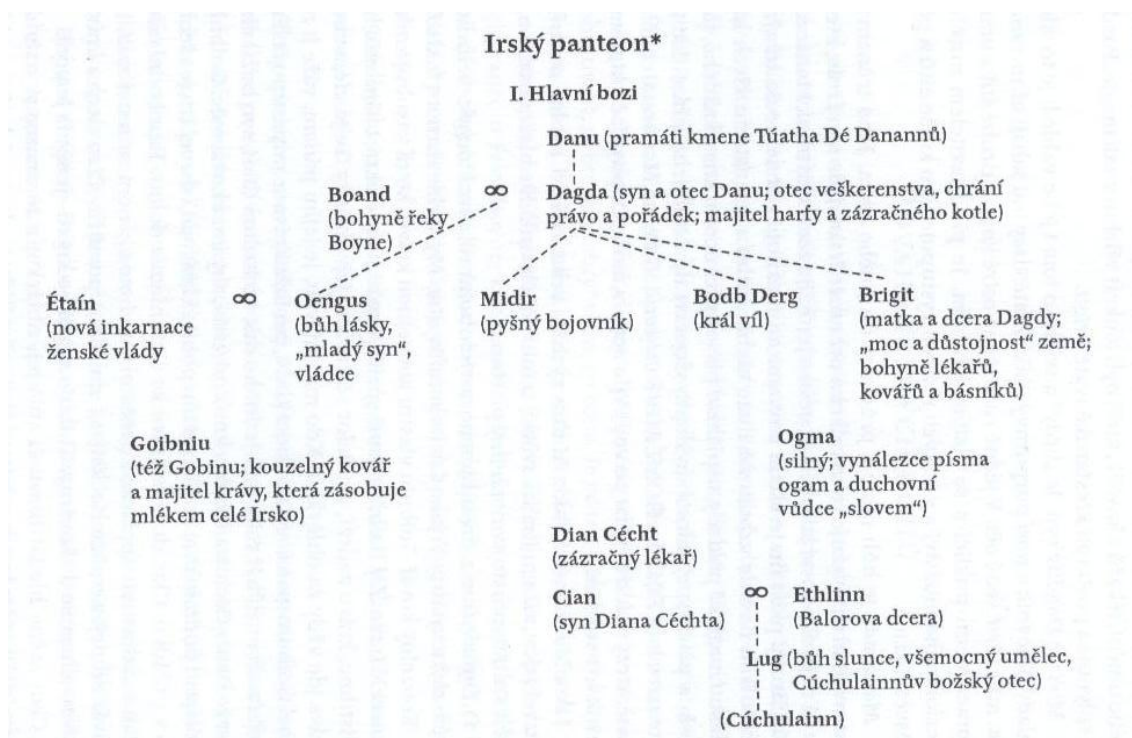
⁷³ Tamtéž, s. 8.

⁷⁴ GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*, s. 20-21.

⁷⁵ Tamtéž, s. 68.

⁷⁶ Tamtéž, s. 111.

⁷⁷ PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 209.

4. Základní náhled na keltský panteon Túatha Dé Danann⁷⁸

1. 3. Oslavy během ročního cyklu

Tradiční pojetí keltského roku bylo spojené s podnebnými změnami a odvíjelo se od života Keltů spojeného se zemědělskými pracemi a chovem dobytka. Rok byl dělen na dvě části: temnou a světlou⁷⁹. I dnes, v industrializované a urbánní společnosti, cítíme rozdílný vliv na naši psychiku mezi slunečným a teplým jarem a létem, která jsou přímým kontrastem chladného podzimu a zimy. Tento vliv působil o to silněji na Keltů, kteří žili plně v jednotě s přírodou, odkázáni na její rozmáry. S úbytkem slunečního svitu a postupným ochlazováním pro Keltů přicházela část roku, kdy bylo velmi těžké přežít. Byli odkázáni na zásoby, které nashromáždili během úrodného půlroku, protože v tuto dobu půda ztratila svou plodivou sílu. Staří lidé umírali a přežívali jen ti

⁷⁸ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 68.

Tabulka rozhodně nezachycuje celý irský panteon, ani přesné postavení bohů v rámci rodu Túatha Dé Danann, nicméně slouží k základní orientaci a utvoření představy o složitosti problematiky.

⁷⁹ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 123.

nejsilnější. Proto bylo třeba svátku Samainu, aby skrze něj došlo k požádání o ochranu duchů během kruté zimy. Na jaře skrze rituály spojené se svátkem Imbolc bylo přivoláváno jaro a začínala očištná příprava na jaro. Beltaine pak sloužil jako jarní svátek, očišťující dobytek i zemědělskou půdu od temných zimných sil a oslavující návrat plodné poloviny roku. Lughnasad byl svátkem sklizně a vděku za úrodu. Po něm se dostáváme opět k Samainu. Tyto čtyři svátky lze rozdělit do dvojic, dva patří do světlé poloviny roku, dva do tmavé. Navzájem tvoří dva antagonní páry. Imbolc – doba znovuzrození a očištění byl postaven proti Lughnasadu – době sklizně a pomalého konce úrodného období. Beltain – svátek jara spojený s vyháněním dobytka na pastvy byl postaven proti Samainu – svátku zazimování, kdy byl dobytek zahrán do stájí a lidé se raději drželi v teple domova.⁸⁰ Vidíme tedy, že keltské pojetí času bylo cyklické a rok silně spojen s proměnami přírody. Pro nově příchozí křesťanství tedy bylo těžké potlačit svátky spojené s přírodními zákony, ty ovlivnit nedokázali. Dokázali však pozměnit základní příčiny a dát tradicím nový mýtus, jak si nastíníme později (4. 2. Proměny tradičních svátků). Nyní si však povíme o původních keltských oslavách. Keltský rok začínal Samainem, tedy temným obdobím. Stejně jako den začínal nocí⁸¹. Zde však zachováme řazení svátků dle současného kalendáře počínaje 1. lednem, aby byla umožněna lepší komparace s křesťanskými svátky v příslušné kapitole.

1. 3. 1. Imbolc

1. únor, slavený ještě uprostřed zimy, byl ve znamení prvních známek konce tohoto ročního období a rituální očisty od smrtónosného vlivu temné části roku. Tento den byl zasvěcen bohyni Brigidě.⁸² Ta projížděla zemí a probouzela přírodu: ve stromech mízu, v zemi

⁸⁰STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 151.

⁸¹Tamtéž, s. 127-128.

⁸²VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 137.

semena⁸³. S pomalým prodlužováním dne, přišlo hlavní znamení blížícího se jara: laktace ovcí.⁸⁴ Nově narozená jehňátka byla předzvěstí nového života a blížícího se úrodného půlroku. S nimi je spojen i název svátku překládaný jako „*přikládání jehňátek k ovcí*“.⁸⁵

S únorovými slavnostmi byly spojeny také zábavy a oslavy provázející probouzení přírody a vítězství nad zlými duchy. V Irsku se pomalu začínalo s orbou, v čemž někteří autoři vidí také silný sexuální podtext⁸⁶.

1. 3. 2. Beltain

1. květen, byl ve znamení příchodu jara a rituálním mezníkem mezi temným a světlým půlrokem. Jak již napovídá kořen slova Bel, tedy „*jasný, planoucí oheň*“⁸⁷, byl tento svátek ve znamení ohně. Název bývá také překládán jako „*Belenovy ohně*“⁸⁸. Tím odkazuje k bohu Belenovi (ir. Beleg, Beli), který býval ztotožňován s římským bohem Apollónem⁸⁹. Oheň byl jednak symbolem očisty, ale také života. S ohněm bylo spojeno slunce, které svým teplem „oživovalo“ vše živé. Ne náhodou bylo ohniště také srdcem domu, a to nejenom u Keltů, ale i dalších evropských národů. V rámci tradice se na tento den uhasily v domácnosti všechny ohně, aby mohly být následně znovu zažehnuty. Tím byla obnovena jejich síla pro další rok. Dobytek byl v noci z 30. dubna vyháněn na pastvu mezi dvěma velkými ohni, aby byl očištěn od všech možných nemocí a neduhů, které na něm zima mohla zanechat⁹⁰. Na ostrově Man byl tento očistný oheň zapalován na vrcholcích a kopcích. Věřilo se, že dým z něho, který padal dolů po úbočích, očišťuje zemi i lid.⁹¹

⁸³ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, 135.

⁸⁴ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 137.

⁸⁵ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 73.

⁸⁶ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, 136.

⁸⁷ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 73.

⁸⁸ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 37.

⁸⁹ Tamtéž, s. 35.

⁹⁰ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 73.

⁹¹ KOCH, John. T. *Celtic Culture*. Oxford: ABC Clio, 2006, p. 202.

S tímto dnem je také spojována smrt krále, ve vodě nebo ohni.⁹² V mýtech umírá král přímo a bohyně země si vybírá nového manžela. Ten musí být dostatečně mladý a silný, aby sňatkem s bohyní obnovil její plodnost. Skrze ni následně plodnost celé země. Zda během rituálu docházelo v historii k obětování samotných králů, zůstává dodnes na poli spekulací. Literárně doložení historičtí králové však umírali pouze rituálně. Vzhledem k zaznamenaným zprávám víme, že vládli více než jeden rok⁹³. Nelze však vyloučit, že byl v ohni upálen vězeň či jiná oběť, jejíž život zastupoval ten královský.

O hraničním období spojeném s novým jarem svědčí i stará irská tradice pocházející z knihy mýtů *Book of Aicill*. Na tu poukazuje specialista na keltská studia J. Koch jako na příklad důležitosti svátku i pro světský život obyvatel Irska. V knize je zmíněn pojem „*o belltaini co belltaini*“, který odkazoval na zemědělské smlouvy, v nichž byli pracovníci a dělníci najímáni od beltainu k beltainu⁹⁴. Dnes bychom česky řekli, že byli najati vždy na jeden rok, jehož hranice byla dána začátkem sezóny.

Na toto hraniční pojetí 1. května odkazuje též Lancelot Langyel v souvislosti s mýtem o Partholonově družině. Epidemií, která postihla Partholonův lid počala právě tohoto dne a byla příčinou vymření této irské kolonizační vlny.⁹⁵ Vidíme, že tradice 1. května jako konce a začátku nového hospodářského období má dlouhé kořeny. Partholonova družina je totiž popisována v souvislosti se zakládáním vodních ploch a zúrodnováním irské země. Dokonce při samotném příplutí družiny se Partholon setkává s bohyněmi irské země⁹⁶. Jistě to tedy není náhoda, že jejich působení v Irsku končí právě tohoto dne.

⁹² VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 38.

⁹³ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 395-398.

⁹⁴ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 202.

⁹⁵ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*, s. 110.

⁹⁶ *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

1. 3. 3. Lughnasad

1. srpna začínalo období sklizně a zároveň setby. Jak je z názvu na první pohled jasné, je svátek spojen s bohem Lugem. V přímém překladu znamená: „*Lugova svatba*“.⁹⁷ Slavnost se koná na počest Lugovy matky *Tailltiu*. V *Lebor Gabála Érenn* je tato slavnost vyhlášena jako geis, tedy musí se, pod hrozbou neštěstí, slavit. Právě tohoto dne Lugova matka zemřela a Lug rozkázal, že noc před Lughnasadem za ni budou zpívány žalozpěvy. K tomuto rozhodnutí patří i konání sportovních slavností⁹⁸. Místo, kde zemřela, je pojmenováno po ní – Taitin, Co. Meath, Leinster.⁹⁹

V římské tradici se hovoří o svátku na počest císaře Augusta v Lugudunon (Lyon, Francie), která měla být upraveným galským svátkem slavicím boha slunce Luga¹⁰⁰. Na tomto příkladu vidíme, že tento svátek byl rozšířen nejen v Irsku, ale i v keltském světě za Lamanšským průlivem. Musel tedy mít mezi Kelty značnou důležitost, když se držel na tak rozsáhlém území a zároveň se ho římskému císaři nepodařilo vymýtit, v důsledku čeho si ho raději osvojil.

Stejně jako až jaro ukázalo plodnost země, tak se v této době uzavírala též manželství na zkoušku. Pokud byla do jara naplněna, tedy žena počala, byla manželství uzavřena natrvalo.¹⁰¹

V irském Mide je pak doložen svátek *Bron Trogain*, který byl ve stejné době jako Lughnasad a během něhož byly obětovány prvotiny¹⁰². V tomto svátku však splývá aspekt, zřejmě mladšího, Luga a staršího boha Belega.¹⁰³ V každém případě však obsahuje odkazy na čistě keltské

⁹⁷ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 72.

⁹⁸ *Lebor Gabála Érenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

Dodnes se v srpnu konají v Irsku oslavy zahrnující trhy a koňské dostihy.

⁹⁹ V současnosti se toto město nazývá anglikanizovaným tvarem Teltown, původní název Taitin je ve staroirském jazyce.

¹⁰⁰ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 1202.

¹⁰¹ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 72.

¹⁰² Dodnes se vedou dohady o to, zda byli obětováni i prvorození synové z rodin či zda se povinnost vztahovala pouze na dobytek a plodiny.

¹⁰³ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 36.

bohy, v germánských zemích tento svátek slaven nebyl a není v něm k nalezení ani jiný než keltský původ.¹⁰⁴

1. 3. 4. Samain

S 1. listopadem byl podzim již v plném proudu. Stromy žloutly, rostliny již odkvetly a uschly, zvířata se připravovala na zimu – zahustila se jim srst a začala přibírat na váze. Český ekvivalent názvu je nejasný. Svátek je překládán jako „*konec léta*“ či odvozen od slova „*shromáždění*“¹⁰⁵. V této době bylo třeba dobytek zahnat do stájí a jídlo pečlivě přichystat na zimu. Cokoli zůstalo této noci (tj. z 31. 10. na 1. 11.) nesklizeno venku propadlo duchům.¹⁰⁶ Duchy předků si během tohoto svátku předcházely rodiny různými dary. Na hroby se nosily různé dary, aby si rodinní příslušníci zajistili od svých zesnulých předků ochranu v nastávajícím temném období¹⁰⁷. Jak napovídá druhý z překladů názvů, konala se také shromáždění lidu. Během nich byly také prováděny oběti.

Usmířit si duchy bylo nutné, protože této noci se otevíraly *síde*¹⁰⁸, tedy vstupy do zászvětí. Živí mohli zavítat do jinak nepřístupné oblasti a navštívit síně bohů, naopak duše mrtvých se mohly vrátit do světa živých.¹⁰⁹ Tímto svátkem také začala neúrodná temná část roku.

Tohoto večera zemřelo i mnoho irských mytických hrdinů. Zabiti byli zbraní představující sluneční paprsky, tedy mečem či kopím. Hlavně však této noci umírali sluneční bozi. To mělo opět logický důvod: den se během podzimu a zimy zkracuje, slunce zároveň ztrácí svou životadárnou sílu a nehřeje. Z pohledu Keltů tedy umíralo. Ve společnosti pak bylo sluneční božstvo spojeno s králem. Ten byl na týden zastoupen, aby byl

¹⁰⁴ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 1202.

¹⁰⁵ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 265.

¹⁰⁶ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 130.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 151.

¹⁰⁸ *Síd*, pl. *side*. Dle ostrovní tradice místo, kde sídlí nadpřirozené bytosti. V původních mýtech jsou to místa, kam se uchýlili bozi z rodu Túathe De Danánn po příchodu Keltů. V dnešní christianizované mytologii jsou to vstupy ke škodolibým vílám a duchům, kteří mohou lidem zlomyslně škodit.

(VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 270.)

¹⁰⁹ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 72.

jeho nástupce následně usmrcen. Tento zástupce byl zřejmě vybrán již na jaře¹¹⁰. Povšimněme si zde podobnosti se svátkem Beltain, který byl také spojen se Sluncem a jeho silou.

S tímto listopadovým svátkem je spojován bůh Samain¹¹¹, v Irsku má tento bůh jméno Croom Cruaich. Tomu byly přinášeny oběti ještě za doby sv. Patrika na mýtinu Mag Slecht¹¹², Co. Cavan, Ulster. Oběti zde byly dle pověsti přinášeny zlaté modle, kterou svatý Patrik zničil a na jejím místě nechal postavit křesťanský kostel¹¹³. Ať už byl původní pohanský bůh nazýván jakkoli, Samain či Croom Cruaich, přisuzují mu všechny zdroje stejné přívlastky: temný bůh, bojovník a lovec. Což opět odkazuje k jeho spojení se zimou a temným obdobím roku. Kromě zásob byl jediný zdroj potravy přes zimu lov, bylo tedy obtížné přežít. Zima samotná pak byla silný soupeř a v přeneseném slova smyslu také lovec – lovila slabé členy společnosti a usmrcovala je. Ačkoli bůh Croom Cruaich představuje smrt, byl zobrazován se jmelím, jedlí či cesmínou, které značí život. Je to odkaz na spojitost smrti a života – věčný koloběh¹¹⁴.

K tomuto svátku se vztahovala i právní ustanovení. Například se měnila cena krav. Telata, která se hojně rodila zhruba v období beltainu, jsou se samainem považována za „stará“, tedy „zimní telátka“. S tím roste i jejich cena na trhu.¹¹⁵ Z praktického hlediska klesala šance na úmrtí v nejcitlivějším věku a rostla šance, že se dožijí dospělosti. Tento den je také splatným dnem, kdy například v mýtech rod Fir Bolgů platil daně Fomoirům a splácely se i jiné závazky.¹¹⁶ To se přeneslo i do praktického

¹¹⁰ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 266-267.

¹¹¹ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 130.

¹¹² VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 266.

¹¹³ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 73.

¹¹⁴ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 130.

¹¹⁵ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 1557.

¹¹⁶ *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

života, kdy k tomuto dni byly spláceny daně a dluhy.¹¹⁷ Do nového roku, který samainem začínal, bylo nutné vstoupit s „čistým štítem“.

1. 4. Osobnosti keltského sakrálního života

Vzhledem k dochovaným mýtům, které se pohybují často v sakrální sféře, dnes víme, že v keltském náboženském životě měly jistě důležité postavení dvě vysoké společenské funkce: kněžská a královská. Tyto informace nám potvrzují i doboví autoři.

Nositelé vzdělanosti se podle Strabona dělili do tří skupin, z nichž je těžké přiřadit pouze jednu ke kněžské funkci, jak si ji dnes představujeme. Tyto skupiny byly: *bardoi* – potulní básníci připomínající středověké bardy, *uateis* – obětníci a věštcí a *druidai* – ti se měli zabývat přírodní filosofií a být v největší úctě¹¹⁸.

Dnes jsou tyto tři skupiny nazývány: bardí, filid a druidí. Nicméně objevují se i teze, že součástí této společenské inteligence byli i rytci mincí. Důvodem je rozmanitá a propracovaná symbolika, která obsahuje relativně shodný vývoj v celém keltském světě. Vzhledem k sporům a nevraživostím jednotlivých kmenů se tedy nabízí vysvětlení, že to byly právě druidské školy, které mezi sebou komunikovaly a udržovaly jednotný symbolismus¹¹⁹.

Vraťme se však k původnímu trojímu rozdělení, která má v odborném bádání delší tradici. S postupem času rozdělení těchto tří rolí postupně začalo splývat. Po příchodu křesťanství už například bývá uváděn pouze pojem filid a zbylé dvě hodnosti už v něm automaticky zanikají.¹²⁰ Filid (fili) byli nositeli vzdělanosti nutné pro správu a běžný život. Ve veršované formě ovládali znalost historie, práva, genealogie i

¹¹⁷ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 1557.

¹¹⁸ VOPATRŇÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 15.

¹¹⁹ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*, s. 94-95.

¹²⁰ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 15.

topografie.¹²¹ Bardi byli nejnižším stupněm a byli spíše potulnými pěvci a vypravěči příběhů.¹²² Oproti předešlým dvěma bylo druidské zaměření nejvyšší a nejdůležitější: jak sakrální, tak politické. Pro jejich význam se jimi budeme zabývat zvlášť dále. Zvláštní pozornost budeme věnovat také královské hodnosti a pro Irsko specifickému postu velekrále.

1. 4. 1. Druidi

Z dochovaných literárních pramenů od řeckých a římských autorů vyplývá, že druidové měli ve společnosti význačné postavení. Souhrnně lze uvést hned několik rolí, které v keltské společnosti měli: obětníci a věštci¹²³, vrchní soudci a hlavně nositelé paměti národa.¹²⁴ Irské literární zdroje nám však poskytují dvojí náhled na tyto osobnosti. Nejstarší mýty, zapsané ranými křesťany, zmiňují druidy jako moudré a silné členy společnosti. Konečně ještě v životopise sv. Brigity je postavení druidů a křesťanů téměř rovnovážné (viz 4. 1. 2. Sv. Brigita). Na druidy je nahlíženo obdobně jako v řeckých a římských zdrojích. S životopisem sv. Patricka a jeho následovníky se však vztah k druidům mění. Stávají se najednou zlými a nepřátelskými představiteli staré falešné víry (viz 4. 1. 1. Sv. Patrik), které je třeba zničit. To se děje skrze modlitby a zázraky světců, kterým pomáhá víra v „pravého“ Boha.

Stejně jako je postavení těchto osob zahalené mnoha nejasnostmi, je sporný i původ jejich pojmenování: druid. S největší pravděpodobností však není původním obecným keltským označením. Sir Edward Anwyl¹²⁵, specialista na keltské jazyky, nabízí hned několik možností výkladu slova. Nepopírá možný původ v řečtině, kde by měl pojem spojitost s keltským

¹²¹ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 112.

¹²² GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 124.

¹²³ Již zmíněné rozdělení na tři skupiny, kde obětníci a věštci nebyli totožní s druidy je dodnes otázkou sporů. Dobové zdroje se různí a nelze vyloučit i chybné pochopení postavení popisovaných osob. Mějme na paměti, že Řekové a Římané, od nichž tyto informace máme, byli zatíženi vlastním náhledem na svět a přesvědčeními.

¹²⁴ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 139.

¹²⁵ Odborník na keltské jazyky. Žil mezi lety 1866-1914.

posvátným stromem: „dubem“¹²⁶. V tomto případě by byl název dán řecky mluvícími lidmi, kteří si všimli vybraných jedinců z řad Keltů, kteří se zdržovali v okolí dubových hájů. V rámci další možnosti poukazuje britský filolog na podobnost s irským označením pro „mága“ či velšským názvem pro „věstce“.¹²⁷ Můžeme se setkat i s překladem „nejmoudřejší“.¹²⁸ Žádný z možných významů slova však není v rozporu s obecně přijímanou představou o druidech jako mocných členech společenského a náboženského života. Dle některých zdrojů král dokonce nesměl promluvit dříve než druid¹²⁹, což je staví ještě nad samotného panovníka a tedy do nejvyšší pozice na společenském žebříčku.

V irské mytologii se s druidy setkáváme jako s rádci králů a věštcí. Nejčastěji zmiňovaný je druid Cathbad, který je učitelem Cú Chulainna a zároveň jednou z důležitých postav spoluutvářející osud, již jmenovaného, hlavního hrdiny v eposu *Táin Bó Cúalnge*¹³⁰. Díky věšteckým schopnostem druidové také oznamují *gessa*¹³¹. O jejich významu svědčí i fakt, že po 1. století se v literárních zmínkách již tolik nepíše o jejich veřejném působení, ale naopak je obestírá tajemno spojené se setkáními v opuštěných jeskyních a hájích¹³². S narůstajícím vlivem Římské říše v keltském světě a následně příchodem křesťanství tedy došlo ke zlomu, kdy se druidové buď dobrovolně stáhli před cizinci, aby ochránili své učení nebo byli donuceni se skrývat, protože byli

¹²⁶ ANWYL, Edward. *Celtic Religion in Pre-Christian Times*. In: Project Gutenberg eBook. (online). (21. 2. 2016). Dostupné na webu: <“<http://www.gutenberg.org/files/18041/18041-h/18041-h.htm>“>, p. 14.

¹²⁷ ANWYL, Edward. *Celtic Religion in Pre-Christian Times*. In: Project Gutenberg eBook. (online). (21. 2. 2016). Dostupné na webu: <“<http://www.gutenberg.org/files/18041/18041-h/18041-h.htm>“>, p. 55.

¹²⁸ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 90.

¹²⁹ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*, s. 95.

¹³⁰ *The Ancient Irish Epic Tale Táin Bó Cúalnge* (online). (translated by DUNN, Joseph). (13. 3. 2014) Dostupné na webu: <“http://www.gutenberg.org/files/16464/16464-h/16464-h.htm#footnotetag6_131“>.

¹³¹ (VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 124-125).

¹³² VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 16.

představiteli náboženství, které neodpovídalo požadavkům nově přichozích Římanů či křesťanů.

Druhá možnost je více než pravděpodobná. Důkazy nacházíme v represích, které proti nim byly vedeny, konkrétně za římských císařů Augusta, Tiberia a Claudia, tedy v období 1. a 2. století.¹³³ Druidové byli zřejmě pevnými zastánci starých tradic, které koneckonců sami představovali a byli hlavní protiřímskou silou a tudíž i hrozbou.¹³⁴ Ve 3. století, kdy došlo k opětovné toleranci vůči pohanským kultům, došlo v literatuře k novému nárůstu informací o veřejném působení druidů mezi Kelty.¹³⁵ To vše svědčí o důležitosti postavení druidů v keltském životě.

Co se týče otázky žen mezi druidy, je problematika velmi nejasná. Jak víme z mýtů, měly ženy ve společnosti silný vliv. Vzpomeňme na bojovné královny a bohyně jako byly Macha, Badb či Morrígan, ale i mateřské bohyně země jako Ériu či Brigid. Ty všechny nechávaly své mužské partnery ve svém stínu. O ženách druidkách se však příliš nemluví. Častější jsou zmínky o ženách jako básničkách či věštkyňách.¹³⁶ Pravděpodobně tedy mohly studovat na druidských školách, ale nedosáhly na nejvyšší post. V anglické literatuře jsou tyto vzdělané ženy nazývány „*witch*“¹³⁷, což v překladu znamená „čarodějnice“. *Miranda J. Greenová* poukazuje na to, že ne vždy musí být žena nutně druidkou v mýtech nazvána. Opírá se o Fenianský cyklus, kde jsou zmiňovány moudré a mocné ženy, které však nejsou přímo druidkami nazvány. Nicméně učí hlavního hrdinu Finna boji, lovu, ale i předvídání nebezpečí a moudrosti.¹³⁸ Nahrazují tedy přesně povinnosti druidů na stejných postech jen v jiných mýtech. Toto zamlčení druidek mohlo být úmyslně způsobeno křesťanskými autory. Znamenalo by to hlásat rovnoprávné

¹³³ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 137.

¹³⁴ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 18.

¹³⁵ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 137.

¹³⁶ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 20.

¹³⁷ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 100.

¹³⁸ Tamtéž, p. 101.

postavení žen i mužů, což bylo v dobovém křesťanském společenství nepřipustné.

Naposledy se s druidy na ostrovech setkáváme ve spisech sv. Patrika a sv. Kolumby z Iony¹³⁹. Jak se zmiňuje česká historička Jarmila Bednaříková, druidové v této době již byli seznámeni s vybranými křesťanskými rituály, nicméně stále dodržovali mnoho pohanských rituálů¹⁴⁰. Oba křesťanští světci jim čelí a představitelé původního keltského učení následně rychle mizí a plně je nahrazuje křesťanský klér.

Druidi upadli na bezmála pět set let v zapomenutí stejně jako původní keltské náboženství. V 17. a 18. století začalo v rámci nastupujícího romantismu a silných nacionálních tendencí vznikat mnoho nových druidských řádů odkazujících na původní keltské náboženství, za příklad si uveďme jména hlavních iniciátorů Johna Aubreya a Williama Stukeleyho.¹⁴¹ Ještě dnes se můžeme setkat s řády jako *Order of Bards, Ovates and Druids*¹⁴². S původními druidy však mají společného jen velmi málo. Je důležité si uvědomit, že od jejich zmizení na začátku 10. století až do znovuobjevení v 17. století, bylo Irsko pod vlivem křesťanství a zároveň jistě ovlivněno i dalšími nově přichozími kulturami. Představa tajného učení, které se dědí z otce na syna až do současnosti je romantická, nicméně velmi nepravděpodobná.

1. 4. 2. Králové

Postavení krále v irské společnosti bylo o mnoho komplexnější, než se dnes může zdát. Máme zažitou představu středověkého krále, který sedí na trůně a vládne jako hegemon všem poddaným. Podle James MacKillopa se v Irsku můžeme setkat rovnou se třemi druhy králů: „*rí benn*“ – král štítů, nejvyšší nároky byly kladeny na jeho čest. Dalším byl „*rí buiden*“ – král družiny, který byl schopný ve vedení mužů v boji a

¹³⁹ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 21.

¹⁴⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*. 3. vydání. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 264.

¹⁴¹ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 17.

¹⁴² Tamtéž.

poslední „*rí bunaid cach cinn*“ – hlavní král každého jednotlivce, ten byl ceněný pro schopnost rozšiřovat a prosazovat svou moc.¹⁴³

Můžeme se setkat i s rozdělením dle velikosti území, kterému král vládl: „*rí túaithe*“ – král túathu, „*ruire/rí túath*“ – vyšší král a vládce několika túathů a „*rí ruirech/rí cóicid*“ – král celého kraje.¹⁴⁴ Ani zde však nevidíme hodnost velekrále, která je ve spojení s irským pahorkem Tara spojována. Přesto je množství dělení důkazem opravdu rozmanitého množství královských hodností a složité společenské struktury.

Obecně lze říci, že král byl jedním z válečníků, který však neměl zodpovědnost pouze za ochranu lidu, ale i za lid jako takový a všechny stránky společnosti¹⁴⁵. Závisí na něm a jeho chování prosperita a budoucí úroda. Pokud se král oženil s nevhodnou ženou, mohlo to vést k neúrodě a úpadku království. To můžeme vidět na příkladu krále Conna, který musel kvůli sňatku se zlou ženou až do zásvěetí. Tam se setkává s pohostinností boha moří Mananna mac Tira a jeho neteří, Deire, kterou si bere za ženu a země získává zpět svůj úrodný potenciál¹⁴⁶.

Na začátku každého vládnoucího období uzavíral irský král symbolický sňatek s mateřskou bohyní země, nejčastěji Ériu¹⁴⁷, aby tak zajistil budoucí úrodu. Toto manželství zároveň sloužilo k legitimizaci královské moci.¹⁴⁸ Na tomto příkladu vidíme důležitost osoby krále pro sakrální život, který je úzce spjat se světským životem. Dle teorie Rogera Loomise, který se zabýval vlivem keltských mýtů na arturiánské legendy, byl irský král symbolem prapůvodního boha slunce Luga. Na jaře, tedy na začátku úrodné části roku, se oženil se zemí, kterou symbolizovala krásná a mladá bohyně Ériu¹⁴⁹. Tímto sňatkem král, skrze sílu slunce, oplodnil celou zemi. Na konci roku se pak Ériu mění v ošklivou babiznu.

¹⁴³ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 82.

¹⁴⁴ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 32-33.

¹⁴⁵ PUHVĚL, Jaan. *Srovnávací mytologie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 279.

¹⁴⁶ LOOMIS, Roger Sherman. *The Grail: from Celtic Myth to Christian Symbol*, p. 75-77.

¹⁴⁷ Od té se odvozuje i současný název Irska v irštině – Éire.

¹⁴⁸ PUHVĚL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 304.

¹⁴⁹ LOOMIS, Roger Sherman. *The Grail: from Celtic Myth to Christian Symbol*, p. 52.

Vyčerpaná a stará představuje v mýtech zimu a naopak neúrodnou část roku¹⁵⁰. Na jaře se cyklus opakuje (viz 1. 3. Oslavy během ročního cyklu).

Sakrální postavení panovníka, jako manžela samotné bohyně země, vedlo k posmrtnému uctívání mohyl, které křesťanství následně vnímalo negativně. Proto začaly být ostatky králů pochovávány v kostelích, aby se zamezilo pokračování v pohanských tradicích. Ani v křesťanském prostředí však nebyla královská hodnost v Irsku vyloučena z náboženského života. Králové padlí v boji mohli být dokonce prohlášeni za boží mučedníky¹⁵¹. Přesto se s nástupem křesťanství postavení krále liší. V křesťanském světě je legitimita krále stále odvozována od boha – král musí získat pomazání od biskupa. Již však nemá božský původ, ani přímý styk s Bohem. Komunikaci mezi lidmi a Bohem zajišťuje Církev. Královou novou úlohou je chránit jak Církev, tak prostý lid, kterému vládne.¹⁵²

Miranda J. Greenová poukazuje na sakrální význam královské hodnosti s odkazem na starý irský text *Dimnschenchas*, kdy byla královská hodnost ztotožňována s posvátným stromem. Ten symbolizoval moudrost, stabilitu a suverenitu¹⁵³.

Aby mohl král naplňovat tyto požadavky, musel být i v perfektní fyzické kondici. V *Lebor Gabála Érenn* se setkáváme s králem *Núadou*, který vládne rodu Túatha Dé Danann. Na jeho příkladu vidíme důležitost krále jako „dokonalého“ představitele vlády. Když je totiž po První bitvě u Mag Tuired zraněn a přichází o ruku, musí odstoupit z vládnoucí funkce a být nahrazen novým, „úplným“ králem. Núadu se vrací na trůn až poté, co pro něj léčitel rodu Túatha Dian Cécht vytvoří novou ruku ze stříbra.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Tamtéž, p. 50-52.

¹⁵¹ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení III.* Praha: OIKOYMENH, 1997, s. 94.

¹⁵² ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení III.*, s. 95.

¹⁵³ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 109.

¹⁵⁴ *Cath Maige Tuired*. (online). (translated by GRAY, Elizabeth A.). E-Book. (1. 3. 2016). Dostupné na webu: <“ <http://www.sacred-texts.com/neu/cmt/cmteng.htm>”>.

1. 4. 3. Velekrálové

V irštině je velekrál nazýván „*ard rí*“¹⁵⁵. V literatuře spojené s Irskem je toto postavení zmiňované v souvislosti s králem sídlícím na hradišti Tara (též Temrain). Problémem je, že kodexy do 8. století toto označení nezmiňují¹⁵⁶. Přesto byla v irském královském systému jistá hierarchie, v níž měl král Tary význačné postavení, ale spíše na poli náboženském¹⁵⁷. Pravděpodobnější je, že když v 5. století chtěl Niall se svými syny ovládnout Irsko, využili staré královské hodnosti a upravili ji podle svého, aby získali pro svůj rod věhlas a skrze umělé mýty si dodali legitimacy¹⁵⁸. Ta jim však neposkytla natolik silný světský respekt, aby jim byli sousední králové ochotni platit zvláštní daň *bóruma*. Tu musel rod z Tary vymáhat násilím a ne jeden příslušník tohoto rodu za to zaplatil životem.¹⁵⁹

1. 5. Posvátná místa

Většina náboženství má svá posvátná místa, kam se jedinci uchylují s modlitbami či kde se schází za účelem uctívání svého boha. Tato místa mohou mít mnoho podob. Ve výběru posvátných míst se promítala keltská víra v posvátnost přírody. Druidové se scházeli ve vyhrazených stromových hájích, u vodních pramenů či výjimečně vypadajících kamenů a přírodních útvarů. Všechna místa měla jedno společné, byla nepřístupná komukoli jinému kromě druidů. Přírodní povaha těchto míst nám však komplikuje dnešní archeologické bádání, nezůstaly žádné stopy, které bychom mohly zkoumat. O jejich existenci víme jen díky literárním svědectvím dobových autorů.¹⁶⁰

Významné postavení mezi keltskými posvátnými místy zaujímaly stromy. V souvislosti s Kelty je nejvíce zmiňovaný dub, nicméně je nutné

¹⁵⁵ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, 35.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 83.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 35.

¹⁶⁰ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 107.

si uvědomit, že každý strom i bylina měly v očích Keltů svůj posvátný ráz. Využívaly se k léčení různých nemocí a každý rituál měl své zasvěcené obřadní stromy či rostliny. My si zde uvedeme jako příklad nejdříve již zmíněný dub a jmelí. Následně navážeme lískovým keřem. Bude sloužit pro obecnou představu o rozmanitosti keltského vnímání přírody.

Dub často roste u vodních zdrojů, nezdá se tedy stává obětí úderu blesku. Snad i proto byl zasvěcen bohu Dagdovi, nejvyššímu z bohů, který mj. vládl hromům a bleskům. Pod dubem mu také bývala obětována zvířata.¹⁶¹ V Irsku byli navíc duby poměrně rozšířené a tisícileté duby v tamní, převážně rovné a jednotvárné, krajině museli působit impozantním dojmem.

V korunách (vyvolených) dubů rostlo jmelí. To je výjimečné samo o sobě. Naprosto se odlišuje od ostatních rostlin. Nejen že žije v korunách stromů, ale také si udržuje stejný vzhled bez ohledu na roční období. Připomeňme si také, jak vypadá, různě pokřivené větévky ověšené bílými lepkavými bobulkami. S touto rostlinou bylo spojeno také mnoho pověr.¹⁶² Mimo jiné bylo jmelí považováno za lék, větvičky se máčely v pivu, aby vyléčily prokletý dobytek či se dávalo neplodným ženám, aby počaly. Oříznutí jmelí zlatým srpen bylo ekvivalentem „ukradení“ plodivých sil bohu slunce, které následně získala vybraná žena¹⁶³.

S lískou, respektive s jejími oříšky se setkáváme v irských mýtech několikrát. Když chce Finn mac Cumhaill z *Fenianského cyklu* získat moudrost, vydává se hledat studni, v níž žije losos, který pozřel lískové ořechy spadlé na hladinu. Lososa uloví, ale při pečení si o něho spálí prst. Ten si reflexivně strčí do úst a skrze omastek přijme jeho moudrost. V praktickém životě se lískové oříšky používaly k léčení. Kaše z nich v kombinaci s pampeliškami, šťavelem, ptačincem a ovesnou moukou

¹⁶¹ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 214.

¹⁶² Tamtéž, s. 218-220.

¹⁶³ Tamtéž, s. 220-222.

lčila nachlazení.¹⁶⁴ Z lískového dřeva se vyráběly virgule, které dokázaly usvědčit zloděje či vrhy. Hůl z lísky zase dokázala vždy ukázat správnou cestu¹⁶⁵.

S dalšími posvátnými místy se dostáváme k vodnímu kultu. Patřily sem prameny, studánky, bažiny či řeky¹⁶⁶. V pevninské Evropě vyplývá posvátnost vodních ploch z archeologických nálezů. Literární zprávu nám zanechal biskup Gregora z Tours, který působil v 6. století. Z ní se dozvídáme, že místní Keltové obětovali vodním tokům a plochám jídlo, zvířata, nápoje i oblečení.¹⁶⁷ V Irsku je situace obdobná. Největší řeka Irska Shannon, dlouhá 360 km¹⁶⁸, byla zkoumána několikrát¹⁶⁹. Obdobně je na tom druhá významná řeka: Boyne, která protéká Leinsterem a má významná sakrální místa, za příklad si uveďme již zmíněnou hrobku Newgrange, tak i hradiště Taru. K oběma řekám se váže zvěst o jejich vzniku. Vznik řeky Boyne vysvětluje následující mýtus. Manžel bohyně Bóand vlastnil léčivou studnu, k níž byl zakázaný přístup komukoli jinému. Bohyně zákaz porušila a voda ji ztrestala tak, že ji pronásledovala přes celou zemi až do ústí, kde Bóand zahubila¹⁷⁰. Cestu, kterou Bóand urazila, dnes vyznačuje koryto řeky. Každé významné irské místo, ať už to byla řeka, studna, les, kopec či jeskyně, mělo svůj mytický původ. Většina těchto mýtů je zaznamenána v knize *Dinnsenchus* z 12. století¹⁷¹ a pak samozřejmě v již zmiňovaných *The Colloquy with the Ancients*. James MacKillop zdůrazňuje, že s řekou Shannon souvisí obdobný mýtus jako s řekou Boyne. Bohyně Sinann, dcera boha moře Mannanána mac Lira, která zatoužila po vědění, na které neměla nárok. Sinann se vydává

¹⁶⁴ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 169.

¹⁶⁵ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 171-172.

¹⁶⁶ GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*, s. 15.

¹⁶⁷ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 109.

¹⁶⁸ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 40.

¹⁶⁹ Jako příklad si uveďme například prezentaci vztahující se ke zkoumání z roku 2010: MCNEARY, Rory. *Better Shannon* (online). (1. 1. 2016) Dostupné na webu: <http://www.heritagecouncil.ie/fileadmin/user_upload/Events/Better_Shannon_2010_Conference/5_Rory_McNeary.pdf>.

¹⁷⁰ PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*, s. 319.

¹⁷¹ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 88.

k túni, aby vědění získala, ale protože nenaplní rituální povinnosti, rozhněvaná voda ji připraví o život a to velmi dramatickým způsobem – přijde o ruku, nohu, oko a až poté umírá¹⁷².

Pro keltské polyteistické prostředí tedy bylo typické, že přírodní svět splýval se světem mytologickým. Vidíme zde snahu jak zdůvodnit původ jednotlivých míst, ale též dodat důvody, proč byly uctívány. Skrze posvátná místa či obětování vhodných bylin, bylo možné ovlivnit vůli konkrétního boha a tím i zvrátit nepříznivý osud. Tato důležitost posvátných míst nevymizela ani v křesťanství. Zmíníme se o pramenech zasvěcených svatému Kolumbovi či spojení svatého Patrika s hady a trojlístkem.

¹⁷² MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 40-41.

2. Nástup křesťanství v Irsku

Když v 50. letech před naším letopočtem vstoupila poprvé římská vojska do Británie v čele s Juliem Césarem¹⁷³, začalo postupné pronikání římské kultury na britské ostrovy a zprostředkovaně i do Irska. Od dob vlády císaře Hadriána ve druhém století, se stalo zvykem rekrutovat v provinciích místní muže, ti byli částečně romanizováni, aby se naučili poslušnosti vůči nadřízeným z řad Římanů, ale zároveň byli stále částečně původními obyvateli a zemědělci, kteří znali místní kulturu i jazyk¹⁷⁴. Na území Británie byly tyto posádky hlavně v oblasti Hadriánova valu na severu a na východní hranici. Byly zde, aby ochránily dobytá území, na kterých byly římské provincie, před útoky nepoddajných kmenů. Ze severu útočili Piktové a další kmeny z dnešního Skotska a na východě se odmítali přizpůsobit Irové. Zajímavé je, že dnešní název Skotska, je odvozen od původních přistěhovalců z Hibernie (tj. Irska), kteří jsou ve spisech uváděni jako Skotové a toto jejich lokální označení přetrvalo až do současnosti.¹⁷⁵ Původní Skotové tedy byli Iry. Touto formou romanizace procházela Británie až do 4. století a dotkla se okrajově i nepodrobených území včetně Irska¹⁷⁶. Podle archeologických nálezů dosáhlo křesťanství až do Británie koncem 3. století.¹⁷⁷ V roce 314 pak už zde byli prokazatelně minimálně tři britští biskupové.¹⁷⁸

3. století bylo také ve znamení vrcholné všeobecné krize římského impéria. Ta byla stabilizována prostřednictvím reform, které zavedli císaři Dioklécián a Konstantin I. Veliký.¹⁷⁹ I přes toto relativní ustálení

¹⁷³ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*. 3. vydání. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 257.

¹⁷⁴ DAWSON, Christopher. *Zrození Evropy: úvod do dějin evropské jednoty*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1994, s. 22-25.

¹⁷⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 257.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 18-23.

¹⁷⁷ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 59.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 11.

poměrů v říši, vstoupil roku 343 našeho letopočtu římský císař na britskou půdu naposledy, žádný jeho následovník takto ji neučinil¹⁸⁰. Po smrti Konstantina I. Velikého, který se zasadil o toleranci vůči křesťanství, se nenašel nástupce, který by dokázal říši pevně vládnout jako on. Problémem bylo i rozdělení říše mezi jeho syny, jejichž spolupráce byla leckdy problematická. Jeho syn Konstantin II. sice dostal do správy Británii, Galii a Španělsko, ovšem on, ani jeho bratři nikdy nedokázali nahradit silné postavení svého otce a udržet říši jednotnou¹⁸¹. Periferní oblasti se tedy, byť zatím neoficiálně, začaly pomalu osamostatňovat. Celou situaci následně zkomplikoval císař Julián, který se v 60. letech snažil o opětovné zakázání křesťanství a návrat k původním římským bohům a rituálům.¹⁸² Je důležité si uvědomit, že křesťanství bylo na začátku 4. století na západě stále značně menšinovým náboženstvím, zřejmě jen 2% obyvatelstva Západořímské říše byla christianizována¹⁸³. V Británii se však v této době již setkáváme s rozvinutou církevní organizací zahrnující biskupy ve významných městech jako York či Londýn¹⁸⁴.

Ti, kteří se k této nové víře hlásili, se svým fanatismem značně vymykali jinak relativně tolerantnímu smýšlení obyvatel Římské říše¹⁸⁵. Pro samotné Římany bylo křesťanství nepochopitelné, jak kvůli nepřizpůsobivosti, tak díky víře pouze v jednoho Boha, který nemá antropomorfní podobu.¹⁸⁶ Křesťané též razantně odmítali deifikaci císařů, která byla běžná již od vlády císaře Augusta v 1. století.¹⁸⁷ Císař římské říše byl ztotožňován s bohem a cokoli k jeho osobě patřilo, bylo posvátné

¹⁸⁰ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 56.

¹⁸¹ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 11.

¹⁸² COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 62-64.

¹⁸³ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 9.

¹⁸⁴ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 73.

¹⁸⁵ Římské náboženství nebylo ucelené a jednotné. Skládalo se z různých kultů a společností. Pokud však občan či obyvatel Říše ctil císaře a dodržoval hlavní oslavy, mohl žít vcelku klidně a vyznávat jakého boha chtěl.

¹⁸⁶ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 324.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 323.

– od císařova oblečení až po obydlí.¹⁸⁸ To bylo také jedním z hlavních důvodů římských perzekucí vůči křesťanům v historii.

Zbytek 4. století byl ve znamení sporů o císařský trůn i o správné náboženství. Římská vojska se rozdělila dle sympatií k různým potenciálním císařům a soupeřila mezi sebou, což vedlo k devastaci profesionální armády.¹⁸⁹ Toto oslabení dalo základy pro budoucí najímání bojovníků z řad barbarů¹⁹⁰ a následnou převahu germánských žoldnéřů v římské armádě, která se později ukázala pro Západořímskou říši fatální. Této politické nejednoty využili stoupenci křesťanství a zatvrzele šířili učení Bible. Sílicí křesťanská církev byla trnem v oku tradičně smýšlejícím senátorům. Ti byli konzervativního smýšlení a lpěli na starých římských tradicích, jejich příkladu následovali venkované.¹⁹¹ Otázkou však zůstává, nakolik byli s novým náboženstvím obeznámeni.

Prvotní odmítání křesťanů účastnit se pohanských tradičních rituálů, které vyvolávalo protikřesťanské bouře, postupně přerostlo v křesťanskou snahu mísit se aktivně do politických záležitostí země. I přes malý počet křesťanů, byli christianizováni hlavně aristokraté, kteří měli i politický vliv¹⁹². Zpočátku se nové náboženství šířilo také mezi učenci a následně tuto tendenci podpořily zvláštní daňové úlevy, ale také upuštění od vojenských, a některých dalších, povinností, pokud se dotyčný nechal pokřtít a přijal svěcení. Toho využili i otec a děd svatého Patrika, kteří žili ve 4. století v Británii. První byl jáhnem, druhý knězem. Nemuseli tak podstoupit vojenský výcvik a byli částečně osvobozeni od daní¹⁹³.

Neutuchající politické nepokoje a válečné nájezdy germánských kmenů spojené se 4. a 5. stoletím narušili víru římského lidu v původní

¹⁸⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 12.

¹⁸⁹ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 52-72.

¹⁹⁰ Tedy osob, které neměly římské občanství.

¹⁹¹ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 41.

¹⁹² CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 9.

¹⁹³ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 28.

bohy a působením křesťanských apologetů v čele se svatým Augustinem se začalo křesťanství stávat stále vyhledávanějším. V důsledku toho římský biskup, kterého dnes známe pod označením papež, začal postupně získávat i světskou moc¹⁹⁴. To se utvrdilo koncem 4. století, kdy císař Theodosius Veliký zakázal konání polyteistických obřadů a křesťanství vyhlásil jako jediné povolené náboženství v Římské říši.¹⁹⁵

Tato rostoucí krize Římské říše se projevila i v Británii a Irsku. Roku 410 se na příkaz císaře Honorio z Británie stahuje oficiální římská správa včetně armády, aby byla posílena obrana Itálie před germánskými nájezdy¹⁹⁶. To vede k opětovnému rozpadu země na drobná království a sporům o vládu. Ztrátou římské armády také trpí britská města, na ta jsou směřovány útoky cizích kmenů, před kterými se nedokáží sama účinně bránit. Ještě roku 446 posílají zprávu Římu, aby poslal vojenskou pomoc. Marně.¹⁹⁷ Nicméně kulturní a intelektuální tradice je v zemi zachována a stále se rozvíjí.¹⁹⁸

Již v 30. letech 4. století se v irském Leinsteru prokazatelně rozšiřuje britské křesťanství.¹⁹⁹ Na to naváží známí irští světci, kteří během 5. – 6. století aktivně šíří křesťanství. V této době je mimo jiné také založen největší irský kostel v Armaghu²⁰⁰. Následně v 7. století dosáhla christianizace svého vrcholu. Přes veškerou snahu misionářů se však Gerald z Walesu ještě v 12. století zmiňuje o množství oblastí, kam v Irsku křesťanské učení nedošlo²⁰¹. Otázkou však zůstává, zda jeho příklad odkazující k pohanským zvykům, o kterých se vyjadřuje značně hanlivě, není jen úmyslnou snahou pošpinit irský klér. K tomu samotnému se vyjadřuje značně rozpačitě. Na jedné straně ho vychvaluje za

¹⁹⁴ DAWSON, Christopher. *Zrození Evropy: úvod do dějin evropské jednoty*, s. 163-165.

¹⁹⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 38.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 259.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 116-118.

¹⁹⁹ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 60.

²⁰⁰ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, 25.

²⁰¹ Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*, s. 132.

vzdělanost²⁰², na druhé kritizuje jejich pečlivé dodržování Písma, ale absenci snahy působit na lidi jako pastýři a snažit se přivést je ke křesťanské víře.²⁰³ Tento jeho přístup se může vázat k jeho negativnímu přístupu k Irům pro jejich toleranci vůči pohanství. Může však být i důsledkem přirozené nevraživosti mezi Iry a Velšany, mezi které Gerald patřil.

Vývoj irského kléru a světců shrnuje cisterciák Eion de Bhaldraith, který se aktivně zabývá irskou náboženskou historií. Poukazuje na tři řády, které jsou v souvislosti s Irskem jsou zmiňovány²⁰⁴, ty jsou souhrnně nazývány *The Three Orders of Irish Saints*²⁰⁵. Nejsou to přímo historicky existující řády, ale jedná se o odborné rozdělení svatých a kléru pro lepší orientaci v problematice. Tyto řády jsou následující: 1. Řád zahrnuje nejranější dobu. Je to doba, kdy působil svatý Patrik. Obnáší vznik prvních monastýrů a smíšených mnišských skupin, kde byli dohromady ženy i muži. Obecně je tento řád považován za „nejsvatější“, protože zahrnuje většinu nejuznávanějších světců²⁰⁶. Je to období, kterým se nezabýváme i v této práci. Protože obsahuje legendami opředené světce, kteří žili příkladnými životy, odolávali pokušení a šířili víru. 2. Řád je doménou biskupů a opatů. Již se vyhýbali přítomnosti žen. Vyznačoval se přítomností mnoha misionářů a zakladatelů klášterů. Tento řád již není tak „svatý“, protože obsahuje spíše mnichy, kteří žili příkladným životem, ale nejsou kolem nich tak mocné a slavné legendy²⁰⁷. 3. stupeň byl, co se počtu členů týče, nejskromnější. Odděloval se od předchozích dvou nejvýrazněji. Mniši a biskupové, kteří

²⁰² Tamtéž, s. 133.

²⁰³ Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*, s. 134.

²⁰⁴ Nechápejme jako ucelený řád pod jednou řeholí a jedním jménem, ke kterému se členové hlásí. Jedná se spíše o vědecké zpětné rozlišení na základě podobnosti, co se chápání víry a praktického života týče.

²⁰⁵ DE BHALDRAITHE, Eoin. *Bishop and Presbyters in Early Christian Ireland*. In: *Irish Theological Quarterly*. (online). (15. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://itq.sagepub.com/content/75/1/56.abstract>>.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Tamtéž.

jsou k tomuto řádu řazeni, žili na okraji společnosti. Živili se bylinami a vodou, jejich život tedy byl silně asketický.²⁰⁸ Vzhledem k tomu, že je toto rozdělení pouze orientační, můžeme se setkat s tím, že se životy jednotlivců patřících do různých řádů mohou prolínat.

2. 1. Mnišská tradice v Irsku

S nástupem křesťanství v Římě se rozrůstá i evropská mnišská tradice, která je dodnes s Irskem silně spojována. Její původ je však v Egyptě a Sýrii, nikoliv v Irsku samotném ba ani v Evropě. Asketi a mučedníci se dobrovolně zříkali života ve městech a odcházeli do pouští, kde žili v prostých podmínkách. Jejich cílem bylo oprostít se od všeho hříšného a skrze poznání vlastního nitra dojít až k Bohu. V době těchto prvotních poutníků se křesťanství do Irska ještě ani nedostalo.²⁰⁹ Do Evropy přinesl tuto mnišskou asketickou tradici Martin z Tours. Jeho životopis, který vyšel v roce 397, v sobě nově skloubil asketizmus s křesťanskou vírou. Jeho klášter nedaleko Tour v dnešní Francii, Marmountiers, byl lákadlem pro mnohé aristokraty, kteří se později stali biskupy²¹⁰. Dalším významným mužem byl svatý Honorát. Ten v 5. století založil klášter Lérins, na ostrově, který je dnes součástí Francouzské riviéry. Tento klášter své doby obýval i svatý Patrik, který se později proslavil jako patron Irska²¹¹.

V Irsku, na egyptskou mnišskou tradici, navázali mniši odchody do opuštěných jeskyní a na neobydlené ostrůvky poblíž irských břehů, jako je například Skillig Michael. Tyto odchody spadají pod rámec poustevnictví, označovaného latinským pojmem *peregrinatio*. Toto

²⁰⁸ DE BHALDRAITHE, Eoin. *Bishop and Presbyters in Early Christian Ireland*. In: Irish Theological Quarterly. (online). (15. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://itq.sagepub.com/content/75/1/56.abstract>>.

²⁰⁹ DAWSON, Christopher. *Zrození Evropy: úvod do dějin evropské jednoty*, s. 164-166.

²¹⁰ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p.

36.

²¹¹ DAWSON, Christopher. *Zrození Evropy: úvod do dějin evropské jednoty*, s. 164-166.

peregrinatio mohlo nést přívlastek „velké“ nebo „malé“.²¹² Při velkém peregrinatu mnich opouštěl území, kde mu mohly bezpečí zajistit rodové vazby a často odcházel až za hranice ostrova. Příkladem byl svatý Kolumbán starší, který se dostal až na ostrov Iona, kde založil slavný klášter. Jeho jmenovec Kolumbán mladší došel až do Francie, kde založil klášter v burgundském městě Luxeuil, dodnes spojovaný s jeho jménem²¹³. V rámci menšího peregrinatio se mniši vydali hledat samotu, ale pouze v rámci území, kde mu původ mohl zajistit určité bezpečí²¹⁴. Právě tato touha po hledání klidu a samoty, kde by se mniši mohli v osamění věnovat rozjímavému životu, vedla k rozšíření irského křesťanství daleko za hranice ostrova. Jejich stopy jsou patrné na Hebridách, Orknejích a Shetlandách, ale i na Islandu.²¹⁵ Roku 1982 byl objeven petroglyf v Západní Virginii (USA), který je psán v irštině ogamovou abecedou.²¹⁶ Vidíme, že touha po samotě těchto poutníků byla opravdu silná. Díky této irské vůli se vytvořila legenda o Irech jako svatých mužích, kteří aktivně šířili novou víru. Rozšíření jejich víry však byl spíše druhotný následek, tedy alespoň zpočátku. Lidé se jistě zajímali, kdo jsou ti muži, kteří se usídlili v lese či jeskyni u jejich vesnice. Ti nejodvážnější se dokonce k mnichům přidávali jako jejich učedníci a tím vznikl základ pro novou komunitu a budoucí klášter. Pozdější misionáři už měli jediný cíl, rozšířit světlo Písma do světa a nabídnout tak lidem spásu.

Příchod prvních křesťanských misionářů nebyl pro irský ostrov ničím novým. Minimálně na východním pobřeží probíhal čilý obchod mezi Irskem a Británií již za doby Římské říše. Zprávy o křesťanské víře se tedy do Irska jistě dostaly. Jiné formy náboženství nebyly z pohledu

²¹² COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 245.

²¹³ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 246.

²¹⁴ Tamtéž, s. 245.

²¹⁵ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 57.

²¹⁶ Tamtéž, s. 61-62.

římské polyteistické kultury ničím špatným a byly tolerovány²¹⁷. Keltové tedy dále mohli vyznávat své náboženství, než se druidové začali stavět Římanům na odpor. Později na těchto pozůstatcích římské kultury začala vznikat první křesťanská společenství v Británii²¹⁸. Když tedy došlo v 6. století k aktivní christianizaci Irska, byly minimálně východní oblasti již seznámeny s novým náboženstvím a nebyl to tedy tak velký kulturní šok. Raným šířitelům křesťanství byla ku prospěchu též znalost irského náboženského a kulturního prostředí vůbec. Většina prvních misionářů totiž byla irského původu.

2. 2. Kláštery

Pro Římskou říši byly základním stavebním prvek města. Ta byla obchodními, kulturními, náboženskými i správními centry, v nichž sídlila vládnoucí aristokracie²¹⁹. Tato města tedy poskytla jistý základ pro budoucí evropské kláštery. První křesťanské kláštery začaly být v Evropě zakládány ve 4. století. Roku 395 založil svatý Augustin první „domácí“ klášter přebudováním rodového sídla²²⁰. Tento způsob zakládání klášterů se začal rozšiřovat dále v Itálii a Galii. Bohatí šlechticové nechávali stavět kláštery buď na rodových pozemcích, nebo rovnou přebudovali, stejně jako Augustin, rodný dům. Tyto rané kláštery však neměly dlouhé trvání, protože po smrti zakladatele, který za svého života vše řídil a byl jakýmsi spojovacím článkem, brzy zanikly. Změna nastala až v 6. století, kdy začaly být zaváděny směrnice a řády, kterými se mohli obyvatelé klášterů řídit i po smrti zakladatele.²²¹ Hlavním průkopníkem byl svatý Benedikt, který na přelomu 5. a 6. století vytvořil několik menších samosprávních středisek spojených benediktýnskou řeholí. Při zániku jednoho střediska,

²¹⁷ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 40.

²¹⁸ VOPATRNÝ, Gorazd. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*. Brno: L. Marek, 2002, s. 18.

²¹⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 29.

²²⁰ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 237.

²²¹ Tamtéž, s. 238-239.

byla ostatní stále funkční. Každý z těchto prvotních klášterů měl vlastní zdroje obživy ze zemědělství. Mniši se však nevěnovali pouze zemědělství a modlitbám, pečovali o potřebné, a tudíž byla v jejich řadách nutná znalost medicíny i stavitelství.²²² Díky Řeholi svatého Benedikta hlavně zmizela závislost jednotlivých společenství na samotném zakladateli, takže po jeho smrti fungovali kláštery dál.

Irští mniši v tomto ohledu na západní část Evropy navázat nemohli. V Irsku nebyla žádná města, kde by mohly vzniknout „domácí“ kláštery z rodových sídel. Nebyla zde ani centralizovaná vláda, protože celé území bylo roztříštěno do drobných království, již zmíněných, túathů, která mezi sebou často soupeřila. Jejich počet bývá odhadován na 80 – 100.²²³ Kláštery zde začaly být zakládány po vzoru Egypta, kde byly obdobné nepříznivé podmínky. Mimo obydlená území se shlukovaly komunity mnichů. Tato společenství žila v prostě zařízených osadách – *monastýrech*²²⁴. Monastýr se skládal ze slepovaných hradeb, cel či chýší a menších kostelů zasvěcených různým svatým, které díky své velikosti sloužily spíše jako soukromé modlitebny než místo scházení se věřících.²²⁵ Monastýr je předchůdce dnešních monumentálních klášterů. Založit takovou osadu nebylo pro první potulné mnichy tak finančně a materiálně náročné a zároveň to odpovídalo jejich snaze po asketickém životě v chudobě.

²²² ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení III.*, s. 91.

²²³ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 244.

²²⁴ Z latinského *monasterium* (ir. *muintir*), které označovalo společenství s odkazem spíše na shluk ubikací spojených s vojenským táborem, nikoli ucelený klášter v pravém slova smyslu. (MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 41).

²²⁵ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 243.

5. Monastýr na Skellig Michael, Co. Kerry, Irsko²²⁶

První křesťanské stavby v Irsku a Británii byly stavěny ze dřeva, protože použití kamene bylo pokládáno za specifické pro Římany či Galy.²²⁷ Zřejmě vzhledem k nedostatku materiálu, se na pobřežích a menších ostrovech v okolí Irska, začalo stavět i s použitím kamene. Dochovaly se zde kamenné cely i oratoře. Ty byly postaveny z neopracovaného kamene, bez použití malty či jiného spojovacího materiálu. Nejznámější skupiny těchto staveb v Irsku jsou na Skellig Michael, Co. Kerry či na Dingle, Co. Kerry.²²⁸

Pro střed prvních monastýrů byl důležitý chrám. Opět ho ale nelze chápat v současném monumentálním smyslu. Irsko je v tomto ohledu výjimečné, protože jeden monastýr, mohl mít i několik chrámů, které přibývaly i během let²²⁹. Byla to další z množství odlišností, v níž se projevuje původní pohanská tendence. V tomto případě předkřesťanský zvyk mít více posvátných míst.

Kláštéry v raném Irsku kromě náboženských center, suplovaly také chybějící centralizovanou moc. Opati přebírali péči o řeholníky a věřící. Vzhledem k tomu, že postupně kláštéry získávaly jako dary různá území,

²²⁶ *Saints and Stones*. (online). (12. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.saintsandstones.net/saints-skelligmichael-journey.htm>>.

²²⁷ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 115.

²²⁸ Tamtéž, s. 116.

²²⁹ Tamtéž, s. 43.

staral se opat i o hospodářský chod kláštera²³⁰. Hranice území jednotlivých klášterů časem začaly splývat s hranicemi bývalých politických útvarů.²³¹ Mniši zastávali zemědělskou práci, ale také se vzdělávali²³². Mnišská tradice v kláštorech navázala na původní *filid*, kteří sloužili jako orální paměť keltského lidu, v dobách, kdy nebylo užíváno písmo. Byli to učení aristokraté z předkřesťanské doby.²³³ Kromě filid bylo možné se na druidských školách učit i na jiné pozice. Postavení se většinou dědilo v rámci rodinných vazeb. Na školách bylo možné dosáhnout tří úrovní vzdělání – bard, filid nebo nejvyšší, druid (více viz 1. 4. Osobnosti keltského sakrálního života). Tyto druidské školy, s přísně daným vzdělávacím systémem, byly centrem vzdělanosti, jejichž význam ve společnosti později převzaly kláštery²³⁴. Bývají vyslovovány domněnky, že když s příchodem křesťanství zanikli druidové jako náboženské a kulturní autority, přebraly jejich povinnosti a (alespoň část) vědomostí a funkcí právě filid.²³⁵ Mniši v kláštorech tedy i zapisovali staré myšlenky a původní učení, stejně jako zpracovávali a přepisovali nové texty.²³⁶ Respektive těmito ranými mnichy, kteří sepsali původní mýty, byť s křesťanskými prvky, byly zřejmě samotní filid, kteří konvertovali k novému náboženství.²³⁷

Zvláštním klášteřem, který v Irsku vznikl v 5. století, je klášter v Kildare. Ten založila sv. Brigita a byl neobyčejný svou službou jak ženám, tak mužům. Na jeho vedení pak spolupracovala abatyše s opatem.²³⁸ Vrcholný rozvoj irských klášterů pak proběhl až v 6. století.²³⁹ Byl to důsledek období působení „dvanácti irských apoštolů“,

²³⁰ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 245-247.

²³¹ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 62.

²³² COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 245-247.

²³³ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 27.

²³⁴ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 24.

²³⁵ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 124.

²³⁶ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 245.

²³⁷ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 113.

²³⁸ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 40.

²³⁹ VOPATRNÝ, Gorazd. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 40.

kteří vyšli z kláštera v Clonardu, Co. Belfast, Severní Irsko. Jejich příkladu následovali další mniši, kteří už ale s Clonardem neměli nic společného.²⁴⁰

²⁴⁰ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 40.

3. Raný křesťanský monoteismus – keltské křesťanství²⁴¹

Jak jsme si již nastínili v předchozích kapitolách, s jistotou dosáhlo křesťanství britských břehů ve 3. století. V roce 314 už totiž máme písemně doložená jména britské biskupů, kteří se účastnili koncilu v Arles.²⁴² V té době už tedy v Británii musela být rozvinutá křesťanská základna. Najednou se toto rodící se náboženství dostalo do nepoddajné periferní oblasti Evropy, kterou se nepodařilo zcela ovládnout ani Římanům. To prvotním křesťanům značně komplikovalo situaci, na druhou stranu jim byly ve prospěch některé prvky původní víry, kterými jsme se již zabývali v první kapitole. Hlavní problém však tkvěl v samotném křesťanství. V této době se v helenizovaných oblastech Evropy bojovalo o „pravou“ podobu křesťanství. Původní apoštolové již byli po smrti, začal pomalu vznikat kult mučedníků a světců. Největší problém však byl výklad učení. Rozdílné autority si vykládaly apoštolská učení různě. Vznikala heretická odvětví a k ucelené kanonizované víře čekala křesťanství ještě dlouhá cesta. Když tedy tito první křesťané přišli do Irska, přinesli s sebou podobu křesťanství, která ještě byla na míle vzdálená ucelené podobě, kterou utvořila následující staletí skrze koncily a učení církevních otců.

V Irsku probíhala zpočátku christianizace relativně pomalu, nicméně ve spojení s rokem 431 je zmiňován první irský biskup Palladius.²⁴³ Z toho vyplývá, že už zde musela být početná křesťanská základna ještě před příchodem svatého Patrika. S raným křesťanstvím se v Irsku objevili i noví světci a patroni země. Tradiční ženské patronky: Ériu, Fódla a Banbu²⁴⁴ a další trojjediné bohy či bohyně nahradila

²⁴¹ Myslíme zde křesťanství, které se vyvinulo na základech původního polyteistického keltského náboženství na území dnešní Británie a Irska.

²⁴² BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 263.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 111-102.

v myslích lidí nejdříve svatá Trojice. Později převzali úlohu mateřských bohyň země noví křesťanští světcí: svatý Patrik, svatá Brigita a svatý Kolumba²⁴⁵. Všimněme si zachování symboliky čísla tři.

Silný prvek víry v trojici, který se zachoval z předkřesťanských dob, a o kterém jsme se již zmínili (1. 2. Znak keltského polyteismu), se projevuje v irské silné úctě v Nejsvětější Trojici. To vedlo k podezřením, že místní křesťané uctívají tři bohy, místo jednoho Boha, který je pro křesťanství zásadní. Tuto problematiku vysvětluje citát samotného svatého Kolumby:

„Nevyznáváme tři bohy, ale říkáme, že je jeden Bůh, a přitom zachováváme víru ve tři přeslavné Osoby.“²⁴⁶

Mše se sloužily o nedělích a svátcích, což byl další irský rozdíl oproti každodenní náboženské povinnosti ve zbytku západní církve. Slouženy byly při úsvitu, což se odůvodňuje ve vztahu k irským svatým mužům. Buď vzhledem k úmrtí Colmana, které bylo zjeveno sv. Kolumbovi, a ten dal sloužit brzkou ranní mši na počest zesnulého, nebo kvůli zpoždění sv. Adomnana, který byl představeným na loně, a bez něho zřejmě osazenstvo kláštera nechtělo mši začít²⁴⁷.

Největší rozporem mezi keltským křesťanstvím a zbytkem christianizované západní Evropy však byl spor o datum slavení Velikonoc²⁴⁸. To se stalo trnem v oku římskému křesťanství, protože jak irští misionáři prostupovali Evropou, dostalo se toto sporné datum slavení Velikonoc až do severní Francie²⁴⁹. Jak jsme si řekli dříve, Irsko původně bylo christianizováno postupně z Británie. V této době nebyli mezi

²⁴⁵ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 118.

²⁴⁶ SAINT COLUMBA. *Altus prosator*. In: VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 49.

²⁴⁷ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 106.

²⁴⁸ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 62.

²⁴⁹ Tamtéž, p. 62.

místními ranými křesťany zásadní náboženské spory, jaké známe v současnosti²⁵⁰. Chybný výpočet Velikonoc tedy přenesla britská církev až do Irska. Tato početní chyba je důsledkem odloučení britské církve od té římské po rozpadu Římské říše, kdy se Británie opět ocitla v izolaci. Z toho důvodu se v Irsku zachoval archaický způsob výpočtu Velikonoc.²⁵¹ V raném 7. století navštívilo sedm britských biskupů Augustina z Canterbury, který je pozval a následně žádal o nápravu, avšak těchto sedm mu odmítlo poslušnost. Z jejich pohledu se k nim zachoval povýšeně.²⁵² Mohlo to ale mít i praktický význam. Když byl roku 664 tento problém projednáván, zamítl král Northumbrie Oswi sjednocení data Velikonoc s tím, že to neřeší církevní normy, ale dává to římské církvi nadvládu nad místními křesťany²⁵³. Byl to tedy i způsob vzdoru nad silící světskou mocí římského biskupa. Oficiálně se přesto jako konec chybného datování Velikonoc v keltském křesťanství uvádí synoda ve Whitby roku 664.²⁵⁴ Tomuto přechodu však v Irsku předcházelo mnoho snah lokálního kléru o zachování tradice. Nakonec opět nejednotnost Irska rozhodla a způsobila postupný přechod k římskému výpočtu. Spolu se sv. Aidanem (biskupem v letech 635-651) byla tato tradice zavedena na jihu Irska v polovině 7. století. Sever však stále vzdoroval. Dochovaly se i dopisy severoirského duchovenstva, v kterých vysvětlují Římu své stanovisko. Nicméně na ty byla vždy jediná zamítavá odpověď a nekompromisně jim bylo nakázáno, aby přešli k římské tradici. Na konci 7. století už však nebylo možné vzdorovat. Spolu se snahou sv. Adomnana přešla k většinové tradici i severní část Irska.²⁵⁵

Jádro problematického výpočtu velikonočních svátků spočívalo v odlišném velikonočním cyklu, který byl pro výpočet zásadní. Ten

²⁵⁰ Ty vznikli až o mnoho století déle se vznikem anglikánské církve a touhou Irska po osvobození se od britské nadvlády.

²⁵¹ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 92-93.

²⁵² CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 62.

²⁵³ Tamtéž, p. 65.

²⁵⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 269.

²⁵⁵ VOPATRNÝ, Gorazd. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 66.

obsahoval několik po sobě jdoucích roků, které se odvíjely od jarního úplňku. Začátek a konec cyklu byl tehdy, když úplňk padl na stejný den. Římská církev včetně severní Británie se řídila cyklem o 19 letech, zatímco keltské křesťanství o 84 letech.²⁵⁶ Situace se vyhroutil, když velikonoce keltského křesťanství připadly na den jarního úplňku a nikoliv na následující neděli²⁵⁷. Pro římskou církev byl tento akt herezí hraničící s návratem k pohanskému slunečnímu kultu.

Mezi římskou církví a keltským křesťanstvím se odlišovaly i způsoby slavení svátků, například na Velký čtvrtek podstupovali irští mniši řádnou koupel místo pouhého mytí nohou. Byl to další pozůstatek rané církve.²⁵⁸ Naproti tomu původní irská asketická tradice se zachovala v množství pústů, které se vyznačovaly značnou přísností a náročností. Kromě pústů spojených se svátky a postními obdobími, byly pravidelnými postními dny středa a pátek. V neděli bylo povoleno pojíst až na večer. Je možné, že tato silná tendence k umrtvování těla, byla aktuální již v původním keltském náboženství.²⁵⁹ Druidi zřejmě lidu vládli přísnou rukou, která se odrazila i na přísné disciplíně v irských kláštorech. Tělesné tresty však původní irský zákoník neznal, proto je s podivem, kde se vzali v různých formách v irských kláštorech. K zmírnění trestů a pústů došlo až s příchodem irských mnichů na pevninskou část Evropy. Zde římská církevní tradice nebyla tak přísná a místní se odmítali podvolit asketické inovaci keltského křesťanství.²⁶⁰

Odlišnost mnichů pocházejících z Irska a Británie byl viditelný i na stříhu tonzury. Před 4. stoletím zřejmě žádná konkrétní předepsaná nebyla, takže ji první křesťané zavést nemohli. Doktor teologie Gorazd Vopatrný zmiňuje dva druhy tonzury nošené v keltském ostrovním prostředí:

²⁵⁶ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 63.

²⁵⁷ Tamtéž, p. 63.

²⁵⁸ VOPATRŇÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 102.

²⁵⁹ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 41-42.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 44.

„a) celá přední část hlavy před linií – od ucha k uchu – byla oholená, zatímco vzadu si nechali vlasy růst volně, b) keltské duchovenstvo nosilo vzadu dlouhé vlasy, ale přední část hlavy nebyla úplně oholená – byl ponechán polokruh vlasů od ucha k uchu nad čelem.“²⁶¹

Jak tedy vidíme, keltské křesťanství bylo značně specifickým a samostatně se vyvíjejícím odvětvím. Bylo to prostředí vhodné pro zachování původních tradic a o jeho relativně klidném začlenění do společnosti svědčí i fakt, že z území Irska nemáme dochovaného žádného mučedníka.²⁶² To je v Evropě velmi vzácný jev.

²⁶¹ VOPATRŇÝ, Gorazd. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 86.

²⁶² MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 38.

4. Pohanské prvky zachované v křesťanské tradici

Kořeny křesťanství v Evropě spadají do doby prvních apoštolů. Dle tradice svatý Pavel přichází do Říma a začíná šířit křesťanství i mezi pohany, tedy mimo židovský svět. Zavádí dvojí učení, jedno pro již pokřtěné, druhé pro přiblížení nového učení pohanskému světu, který měl v prostoru Evropy polyteistický pohled na náboženství²⁶³. Svatý Pavel se zároveň stává i jedním z prvních mučedníků křesťanství, když je popraven v Římě.

Křesťané se již od počátku sdružovali do uzavřených skupin, aby se uchránili od všeho pohanského a nečistého. Nicméně již od 2. století se začaly objevovat různé heretické proudy. S nimi bojovalo ortodoxní pojetí, které se původním pohanským vlivům také neubránílo. Mohla za to především raná tendence přizpůsobovat významy původních náboženských symbolů a zvyklostí, aby odpovídaly křesťanské tradici.²⁶⁴ Toho bylo docíleno stvořením nových mýtů, které ospravedlnily zachování tohoto původně pohanského. Konečně jak napsal známý evropský religionista Mircea Eliade:

„Mnohé archaické tradice, jsou-li začleněny do křesťanského scénáře, jsou tím ‚vykoupěny‘.“²⁶⁵

Za výrazný příklad můžeme považovat symboliku kříže, která nahradila původní uctívání stromů. Mircea Eliade považuje prvotní kříž za nástupce „kosmického stromu“. V křesťanském kříži se spojuje dřevo ze stromů dobra a zla, pocházejících z biblické Rajske zahrady. Kříž vlastně nahradil strom jako spojník, který propojoval podsvětí, zemi a nebesa.

²⁶³ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 307-310.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 352.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 355.

V křesťanství však bylo nejdůležitější spojení s nebem, kde sídlil Bůh. Kříž se tedy stává hlavním vstupem do nebes.²⁶⁶

Pohanským dědictvím bylo také vztyčování kamenů, většinou jako památka na zesnulého. V Irsku je takovýchto památek nespočet. Na některých raných irských kamenných stélách je dokonce Kristův monogram²⁶⁷. Na jiných kamenech jsou zase vyryté výjevy ze Starého či Nového zákona. Ostrovní specialitou jsou však kříže s kruhem. Tyto kruhy opět odkazovaly na starobylý symbol vítězství, kruh, přeneseně tedy vítězství Ježíše Krista nad smrtí. Kruh však může symbolizovat i slunce, což by bylo v případě Irska pravděpodobnější, protože Kristus zde bývá oslovován též jako Slunce.²⁶⁸ Kruh je navíc v keltské kultuře častým výjevem interpretovaným jako odkaz na sluneční kotouč či přírodní cykly.

Tato sluneční symbolika často budí dojem Keltů jako vyznavačů slunečního kultu. Problematika je však značně komplikovaná a velmi nejasná. Za slunečního boha tohoto kultu bývá považován Lug, potomek dvou rodů: božského Túatha Dé Danann a níže postaveného, zemědělského, Fomoirů²⁶⁹. Obdobně jako Ježíš Kristus v sobě spojoval dva protikladné aspekty – božský a pozemský, mísili se též v Lugových žilách božský a zemědělský původ. Spojitost Luga se slunečním kultem však nemůžeme brát jako jistotu, bývá i zpochybňována, například Jamesem MacKillopem.²⁷⁰ Můžeme se také přiklonit k výkladu, že Lug Lámfhota, který svou znalostí devíti řemesel tak zapůsobil na krále Túatha Dé Danann, Núadu, že mu dal post hlavního vojenského velitele, byl se sluneční symbolikou spojován kvůli své zručnosti a vzdělanosti. Konečně i Ježíš Kristus byl připodobňován k Slunci skrze šíření světla a víry. Lug zase šířil znalost a moudrost. Ať už však sluneční kult vysloveně

²⁶⁶ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 353-355.

²⁶⁷ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 121.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 122-124.

²⁶⁹ LOOMIS, Roger Sherman. *The Grail: from Celtic Myth to Christian Symbol*, p. 24.

²⁷⁰ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 34.

v Irsku byl či nikoli, význam slunečního kotouče pro společnost byl nezpochybnitelný.

K dalšímu propojení původního irského pohanství a křesťanství došlo na poli literatury. Z irských mýtů brali křesťanští literáti velkou inspiraci. Sepisovali a vytvářeli nové mýty a legendy, které jsou dnes předmětem rozborů. Za příklad si můžeme uvést jednu z nejznámějších, křesťanskou legendu o Svatém grálu a králi Artušovi, která v sobě spojuje mytologický základ z Walesu a Irsku²⁷¹. Zdá se tedy, že původní snaha očistit se od všeho pohanského se brzy stala snahou o uzpůsobení „starého“ světa křesťanské tradici.

To můžeme vidět i na pohanských prvcích zasahujících do každodenního života v Irsku včetně liturgií a eucharistie. Původní tolerance, vzniklá z množství odlišných božstev různých túathů, v lidu zůstala. Lidé také byli navyklí flexibilitě vzhledem k proměnám podmínek, s nimiž se měnila i uctívaná božstva. V křesťanství se tyto náboženské rysy zachovaly ve sklonu ke kultu světců, kterých má dnes Irsko značné množství.

Některé nové zvyky však křesťanství přeci jenom přineslo. Z počátku byl například problém přesvědčit lidi, kteří byli zvyklí pracovat neustále, aby dodržovali nedělní klid. Zde byla církev neústupná²⁷². Tolerance keltské církve se oproti tomu projevila v přijímání eucharistií. V rané církvi ji nebylo povinné přijmout. Pokud ovšem k přijetí došlo, probíhalo přijímání pod obojí – jen nemotorní a nezkušení nesměli přijímat z kalicha.²⁷³

I přes snahu mnichů se původní myšlenky druidů uchovaly i v již zmíněné literatuře. Tradiční irské učení před příchodem křesťanství bylo ve většině případů rýmované. Je to pravděpodobné vzhledem k ústnímu

²⁷¹ Problematikou se zabývá například odborník na arturiánské legendy, žijící v první polovině 20. století, Roger Sherman Loomis. (LOOMIS, Roger Sherman. *The Grail: from Celtic Myth to Christian Symbol*. II. Series. Princeton: Mythos, 1991.)

²⁷² VOPATRŇÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 108.

²⁷³ Tamtéž.

podání, kdy rýmy byly snáze zapamatovatelné. Nižší nositelé moudrosti bardí, tedy potulní pěvci, a filid prezentovali lidu výhradně poezii. Tato irská preference pro verše se zachovala i po příchodu křesťanství. To dokazuje i odkaz na dílo Adomnána ze 7. století, který mluví o irských básnících jako vítaných hostech kláštera na Ioně. Ti zpívali o dávných bitvách a hrdinných králích.²⁷⁴ Tato poetická tradice přerostla ve zpívání hymnů. To má tedy své silné kořeny v irských monastýrech. Tuto silnou hudební tradici v Irsku dosvědčuje i Gerald z Walesu. V následujícím citátu si opět můžeme povšimnout také jeho kritického pohledu na Iry a Irsko obecně:

„Pouze jejich píle ve hře na hudební nástroje si podle mě zaslouží chválu. Jsou v tom vyškolení lépe než všechny ostatní národy, které jsem viděl.“²⁷⁵

V důsledku této silné poetické tradice byla pak próza v Irsku vnímána jako podřadný literární styl.²⁷⁶ Původní averze proti psanému textu tedy zůstala, jen se obrátila výhradně proti próze a původní verš zůstal oblíbený i v psané podobě.

4.1. Pohanský vliv na křesťanské světcy

S příchodem křesťanství do Irska se keltská božstva začala opět transformovat, což však není nic neobvyklého. Jedná se o přirozenou reakci. Žádný panteon totiž není pevný a neměnný, všechna polyteistická božstva podléhají vývoji. Mění se jejich dominance i vztahy mezi nimi. Před proměnami neochránila keltský panteon v Irsku ani izolovanost ostrova. Stejně jako se do keltského irského panteonu promítla božstva

²⁷⁴ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 50.

²⁷⁵ Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*, s. 123.

²⁷⁶ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 112-113.

původních obyvatel Irska, tak se tato božstva změnila i s příchodem Římanů. Řecko-římská tradice se projevila vznikem nových manželských párů, jako vidíme na příkladu Marcuria a Rosmerty²⁷⁷, římského boha a keltské bohyně známé od Německa po Britské ostrovy²⁷⁸. Některá božstva naopak získala jen k původnímu jménu keltský přídomek jako Apollon Grannus²⁷⁹.

S příchodem křesťanství do Irska a aktivní snahou christianizovat místní obyvatelstvo, začala nová etapa proměny keltského panteonu. Původní božstva začala být vytlačována do světa mýtů či pseudohistorie a jejich pozici místních patronů začali zaujímat křesťanští světci. Ti se však nedokázali vyhnout „pohanskému“ vlivu a místním tradicím, ať už v Irsku či kdekoli jinde v Evropě. Největší rozkvět transformace bohů ve světce pak přinesl raný středověk.²⁸⁰ Ve 4. století v Evropě probíhá proces, kdy původní jména světců se pomalu vytrácejí a celý křesťanský svět se snaží sjednotit světce s podobnými vlastnostmi v jedné křesťanské osobě. Příkladem nám může být postava svatého Jiří, který je v celém křesťanském světě známý jako drakobijec.²⁸¹ Irsko v tomto ohledu vděčí své izolovanosti, proto se tam dodnes zachovalo mnoho lokálních světců, kteří nepodlehli tendencím celoevropského křesťanského sjednocení.

Další radikální změnou byl kult světců. Ten spojil dva pevně oddělené pohanské kultury: kult hrdinů a kult bohů²⁸². Pro předkřesťanské obyvatelstvo ostrova bylo nemyslitelné, aby byl člověk bezprostředně po smrti zbožštěn. Byli hrdinové, kteří měli až nadlidské schopnosti a hrdinně umírali v boji, ale stále nemohli překročit hranici a stát se bohy. Svět bohů a hrdinů byl pevně oddělen.

²⁷⁷ GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*, s. 59.

²⁷⁸ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 100.

²⁷⁹ GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*, s. 59.

²⁸⁰ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II.*, s. 356.

²⁸¹ Tamtéž, s. 356.

²⁸² ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení III.*, s. 58.

Pohanskou symboliku však najdeme i při jmenování nového biskupa. Ten v Irsku získal pasteveckou hůl, která se po jeho smrti v rodině dědila po generace. Mimo ni patřil k postu biskupa i kovový zvonec, který vznikl z obyčejného zvonce pro dobytek²⁸³. Keltská kovotepecká tradice tedy přežila i se svými specifickými ornamenty, jen místo toho, aby zdobily koruny pohanských králů, se přenesly na předměty oslavující Ježíše Krista a jeho následovníky.²⁸⁴

4. 1. 1. Svatý Patrik

Svatý Patrik (287-461), spolu se svatým Kolumbou, a svatou Brigitou, je hlavním patronem Irska. O jeho životě se zachovalo větší množství informací, na rozdíl od jeho předchůdců. Je jedním z prvních literárně dochovaných světců a šířitelů křesťanství v Irsku. Dnes máme k dispozici dva jeho autorské texty.

Confessio, tedy Vyznání, ve kterém Patrik stručně seznamuje čtenáře se svým dosavadním životem a jak se dostal ke křesťanské víře. Jak napovídá název, je tato kniha hlavně vyznáním jeho víry a částečně i apologií. Jak se zmiňuje v samotném textu, byl proti němu přítelem použit nespecifikovaný hřích, kterého se v mládí dopustil, což ho zdiskreditovalo jako řádného křesťana a proto nebyl ani zvolen biskupem²⁸⁵.

Druhým textem je *Letter to the Solifiers of Coroticus*²⁸⁶, List lidem poddaným vladaři Coroticovi, kde se opět setkáváme s autobiografickými prvky.²⁸⁷

Svatý Patrik je příkladem obyčejného člověka, ovšem aristokratického původu, který procitne a nastoupí cestu křesťanství. Jako šestnáctiletý je v rodné Británii zajat piráty a prodán do otroctví do Irska,

²⁸³ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 129-132.

²⁸⁴ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 54-55.

²⁸⁵ SVĚTÝ PATRIK. *Vyznání*. Bratislava: Serafín, 2010, s. 29-30.

²⁸⁶ Latinsky též *Epistola*. Uvádíme anglický překlad názvu, který není tolik obecný a je tudíž i více užíván.

²⁸⁷ VOPATRNÝ, Gorazd. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 20.

kde dle jeho slov nachází křesťanského Boha²⁸⁸. Toto otroctví bylo zřejmě po vzoru pozdní antické tradice, kdy otrok sice nebyl z pohledu práva ničím jiným než objektem, ale mohl získávat část peněz, které na obdělávané půdě či z řemesla vydělal a s nimi volně nakládat.²⁸⁹ Od jeho irského majitele se mu podaří utéct a za našetřené peníze si hodlá zaplatit místo na lodi plující do Británie, ti ho odmítnout, ale poté, co se Patrik pomodlí k Bohu, tak ho nalodí²⁹⁰. Cesta je strastiplná a už na této cestě se projevuje jako bohem vyvolený, protože když se skupina vylodí a po cestě na pevnině se ztratí a umírají hlady, odpoví mu Bůh na modlitbu sesláním divokých prasat.²⁹¹ Když se nakonec přes různé útrapy dostává zpět do rodné Británie k rodině, je skrze zjevení povolán, aby se vrátil opět do Irska a šířil zde křesťanství. Povolán je celou svatou Trojicí²⁹². Vzdává se tedy života s rodinou, vrací se zpět na ostrov, kde byl vězněn a křtí na tisíce Iru²⁹³. Za své hlavní nepřátele považuje Pikty, žijící v severní Británii a Velšany. Oba dva národy vystupují proti novokřtěncům značně agresivně: prodávají je do otroctví a vraždí.²⁹⁴

S legendami o životě svatého Patrika končí mírové období mezi druidy a křesťany. Druidové jsou představeni jako hlavní nepřátelé křesťanství se záludnými praktikami, vládnoucí silami pekel. Když se svatý Patrik snaží přivést ke křesťanství krále Loegaira²⁹⁵, rozhněvá tím dva druidy, kteří žijí u něj na dvoře. Jeden z nich Patrika a jeho víru otevřeně urazí. Patrik se následně pomodlí a Bůh na drzého druida sešle smrt. Druhý druid se pokusí podstrčit Patrikovi pohár s jedem. Svatý Patrik zázračně kapku jedu z poháru odstraní. Během závěrečné zkoušky jsou pláště obou mužů vhozeny do ohně. Plášť druida shoří a Patrikův

²⁸⁸ SVĚTÝ PATRIK. *Vyznanie*. Bratislava: Serafín, 2010, s. 17-19.

²⁸⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*, s. 24-25.

²⁹⁰ SVĚTÝ PATRIK. *Vyznanie*. Bratislava: Serafín, 2010, s. 24

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž, s. 26-27.

²⁹³ Tamtéž, s. 39.

²⁹⁴ SVĚTÝ PATRIK. *List Korotikovým vojákům*. In: *Vyznanie*. Bratislava: Serafín, 2010, s. 47-56.

²⁹⁵ (+462), vládl v Taře jako člen rodu Úi Néill.

zůstane nedotčený,²⁹⁶ to je jasným důkazem nadřazenosti křesťanství. Pro keltský lid bylo poselství jasné: očistný oheň stravuje druidův „pošpiněný“ plášť a křesťanův „čistý“ nechává nedotčený.

Nyní se zaměříme na notoricky známou legendu. Legenda o vyhnání hadů svatým Patrikem z Irska má dlouhou tradici. Věděl o ní i Gerald z Walesu (1146-1223). Ve svém díle *Dějiny a místopis Irska* se o ni zmiňuje jako o „milém nesmyslu“²⁹⁷. Jedním dechem však dodává, že na irské půdě nepřijme nic jedovatého – jedy ztrácejí účinnost, jedovatá zvířata při vyložení z lodi umírají²⁹⁸. Had je zde tedy symbolizován jako něco jedovatého, co by mohlo pošpinit čistou zemi, za kterou je Irsko považováno. Tato tradice by však mohla mít základy v pohanské keltské ostrovní tradici.

V irské knize *Lebor Gabále Érenn* se hovoří o králi Fomoirů jménem Ciocal Gricenchos. Původ Fomoirů je sporný a v knize jsou označováni jako piráti, kteří se zdržovali na irských přilehlých ostrůvcích. Tento panovník je spolu se svou družinou považován za nejranější obyvatele/kolonizátory ostrova²⁹⁹. Lancelot Langyel, odborník na keltské mince a mytologii, přijímá překlad jména Gricenchos jako „beznohý“³⁰⁰. Tohoto beznohého poráží Partholon, účastník druhé kolonizační vlny ze Španělska, poté zemi osidluje a doba jeho vlády a působení je ve znamení zúrodnění a obdělávání půdy³⁰¹. Langyel „beznohého“ krále Fomoirů ztotožňuje s hadem. Ten měl v keltské mytologii důležitou roli:

²⁹⁶ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 137.

²⁹⁷ Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*, s. 52.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 52-53.

²⁹⁹ *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013) Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

³⁰⁰ LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*, s. 110.

³⁰¹ *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013) Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

„U Keltů téma Stvoření začíná hadím vejcem, z něhož vyšla první generace znázorněná válečníkem s hadovitou nohou, který je připoután k panenské půdě.“³⁰²

Je zde tedy možná paralela. Mytický akt svatého Patrika spojený s vyhnáním hadů může odkazovat na očištění panenské půdy skrze křesťanskou nauku. Stejně jako kdysi Partholon porazil „hadovitého“ krále a získal tak čistou panenskou zemi.

Role Fomoirů jako symbolu hadího lidu střežícího panenskou neposkrvněnou zemi podporuje i jejich popis jako jednohého lidu. Každá kolonizační skupina s nimi soupeří, ale žádná je není schopna úplně vyhubit. Jsou součástí země a patří k ní. Dokonce i mocný božský rod Túatha Dé Danann si je nechává v područenství díky jejich zemědělským schopnostem.³⁰³

Den svatého Patrika se v anglosaském světě slaví 17. března. Případá tedy do období původních jarních oslav. Jeho symbol, trojlístý jetel, sice dle legendy odkazuje na snahu svatého Patrika vysvětlit s jeho pomocí učení o svaté Trojici prostým a neznalým, pohanským Irům. Pro Keltů však byl jetel znamením zemské Bohyně, která na jaře prochází zemí a v jejichž šlépějích vyrůstá právě tato rostlina.³⁰⁴ Dodnes se zachovala na Britských ostrovech pověra, že zdá-li se někomu o jeteli, přinese to šťastné (plodné) manželství a štěstí.³⁰⁵

Kromě trojlístku je dalším znamením svatého Patrika zelené oblečení. Zelená barva je dodnes spojována s Irskem pro jeho rozsáhlé travnaté pláně. Buď může odkazovat na světcovu propojenost s jarní zemí, která získává v době jeho svátku svou zelenou barvu. To by ale světce příliš spojovalo s pohanským kultem země. Zelená barva je zde

³⁰² LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*, s. 110.

³⁰³ *Lebor Gabala Erenn* (online). (překlad: MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013) Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>.

³⁰⁴ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 137.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 286.

zřejmě odkazem na druh mučednictví, kterému svatý Patrik zasvětil svůj život. V knize T. Moodyho o dějinách Irska je citováno následné rozdělení irského mučednictví:

„Toto je bílé mučednictví-pakli člověk kvůli Bohu zavrhne vše, co miluje; zelené potom znamená, že půstem a tvrdou prací pokání koná.“³⁰⁶

Zelené mučednictví se tedy vyznačovalo půstem a tvrdou prací.³⁰⁷ Ze životopisu svatého Patrika, jak jsme si již řekli, je tvrdá práce znatelná – množství pokřtěných Irů, vysvěcený kněží i založených klášterů mluví za vše.

4. 1. 2. Svatá Brigita

Svatá Brigita³⁰⁸ z Kildare (451-525) je nejznámější irskou světící. Na rozdíl od svatého Patrika se však nedochovaly žádné její spisy. Víme o ní díky životopisu, který pochází až ze 7. století.³⁰⁹ Snad i to je důvodem, proč má její osoba tolik shodných aspektů s keltskou bohyní. Došlo k tomu zřejmě splnutím ústní pohanské tradice o pohanské bohyni a křesťanské tradice, která mluvila o historické postavě stejného jména. Když byl dvě stě let po její smrti sepsán její životopis, bylo už zřejmě nemožné rozplést zvěsti a oddělit tyto dvě osobnosti od sebe. Příčinou tohoto jevu mohou být i christianizovaní filid, kteří životopis s největší pravděpodobností napsali. Bohyně Brigida bývá totiž mj. zmiňována jako

³⁰⁶ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 38.

³⁰⁷ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 38.

³⁰⁸ Křesťanská bohyně i keltská světice se nazývají různými formami stejného jména, které česky zní Brigita. V různých pramenech se jména bohyně a světice prolínají a zaměňují. Pro účely této práce jsem se rozhodla využít pro křesťanskou světici, u nás nejrozšířenější, označení Brigita a pro keltskou bohyni formu rozšířenější v anglosaském světě, Brigid.

³⁰⁹ VOPATRNÝ, Gorazd. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 24.

patronka filid a básníků.³¹⁰ Mohl v nich přebývat respekt k původní bohyni a tak ji tímto aktem christianizovali.

Druhou možností je, že se tato raně křesťanská světice stala obětí snahy kléru zakrýt pohanský kult bohyně Brigid a christianizovat ho, protože nebylo možné ho nijak vymýtit. Příčiny se však mohou i spojovat. V každém případě je dnes nejvýraznějším a ukázkovým příkladem spojení pohanské bohyně a křesťanské světice.

Původní keltská bohyně byla dcerou boha Dagdy. Patřila tedy k rodu Túatha Dé Danann. Byl s ní spojován svátek ohně Imbolc (viz 1. 3. 1. Imbolc). Jako velká mateřská bohyně se starala o úrodnost země a zachování jejích plodivých sil³¹¹. Byla také, stejně jako její křesťanská mutace, patronkou básníků, kovářů a léčitelů³¹².

Svatá Brigita v sobě prokazatelně spojuje aspekty jak původní bohyně a mytické hrdinky, tak raně křesťanské světice. Jako mnoho hrdinů irských pohanských mýtů i svatá Brigita strávila rané dětství ve společnosti druida, což jí mělo zajistit vzdělání a dobrou výchovu³¹³. Z historických záznamů víme, že druidové vychovávali děti královského původu. V irských mýtech jsou zase druidové vyobrazeni jako učitelé hrdinů či výjimečných dětí, jejichž osud byl předpovězen již při narození, někdy i ještě před ním.

Brigitino narození zvěstoval jak druid, tak křesťanští biskupové. Všichni měli shodné vidění, že děvčátko bude jednou zářivým světlem připodobňovaným k slunečnímu kotouči. Když se narodila, byla pojmenována buď na základě spojitosti s ohněm/sluncem ze zmíněných vidění, nebo na základě vidiny, kterou měl druid, který ji vychovával. Tomu se zjevili dva mniši, kteří mu řekli, ať ji pojmenuje Brigita (oheň,

³¹⁰ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 287.

³¹¹ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 50-51.

³¹² KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 288.

³¹³ JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion vol. 2.*, p. 1053.

světlo).³¹⁴ Na tomto příkladu tedy jasně vidíme raný tolerantní přístup křesťanství, které mělo starou víru v úctě a respektu.

V dospělosti založila Brigita klášter v Kildare (Co. Kildare, Leinster). Ten vyrostl na místě, kde stála svatyně zasvěcená původní bohyni a do 10. století i starý statný dub.³¹⁵ To samo o sobě naznačuje snahu překrýt původní pohanské posvátné místo. Samotný tento klášter přesto opět poukazuje na pohanskou bohyni skrze věčný oheň, který hoří v jeho útrokách. O tento oheň pečují jeptišky z kláštera a dle legendy, když přijde řada na samotnou Brigitu, pečuje o něj a přes noc přikládá připravené dříví, ač již dávno není mezi živými³¹⁶. Oheň je navíc vyhrazen pouze pro ženy. Pouze ony o něj mohou pečovat a být v jeho přítomnosti, pokud se muž k ohni přiblíží, neujde odplatě.³¹⁷ Gerald z Walesu toto tvrzení opírá o dvě pověsti. Hlavní postavou první je lučištník z družiny krále Richarda, který do ohně foukl a následně se zbláznil. Další muž ohradu kolem ohně pouze překročil. Noha, která se dotkla zakázané země, mu po koleno odemřela.³¹⁸

Původní Brigida jako ženská bohyně měla silnou vazbu také na samotnou půdu, o tu pečovala a starala se o její úrodný potenciál³¹⁹. Tento aspekt plodnosti se přenesl i na křesťanskou světici v souvislosti s lučinami v okolí kláštera v Kildare. Podle legendy, ať spase dobytek, kolik trávy chce, stejně zázračně přes noc všechna doroste. Tyto louky se nazývaly příznačně: Brigitiny pastviny³²⁰. Dalším příkladem Brigity jako nástupnice pohanské bohyně je následující pověst. V případě nouze, když je potřeba pohostit hosty, dokázala údajně Brigita skrze další zázrak přimět krávy, aby jí daly mléko třikrát denně.³²¹

³¹⁴ GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*, p. 136.

³¹⁵ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 51.

³¹⁶ Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*, s. 92-93.

³¹⁷ Tamtéž, s. 94.

³¹⁸ Tamtéž, s. 101.

³¹⁹ CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*, s. 11.

³²⁰ Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*, s. 94.

³²¹ MOODY, T. W. *Dějiny Irska*, s. 50.

4. 1. 3. Svatý Kolumba³²²

Tento patron Irska se narodil do významné irské královské rodiny *Cenel Conaill*, která pod jménem *O'Donnells* byla jednou z hlavních královských linií až do 17. století. Jeho pradědečkem byl slavný Niall, který dal jméno dynastii *Úi Neill* (viz 1. 4. 3. Velekrálové).³²³ Vladaři z tohoto rodu navázali na tradici králů z Tary, tedy významného mytického hradiště, kde se nacházel i bájný kámen Fál, který měl vzkřiknout, když se ho dotkl právoplatný král. Sv. Kolumba tedy pocházel z královského rodu zakládajících svůj původ na mytických příbězích, což mu dávalo v očích irského lidu významné postavení na poli profánním, a vzhledem k vazbám tohoto rodu na hradiště na Taře, i sakrálním.

Když došlo roku 561 k bitvě mezi severním a jižní částí rodu *Ui Neill*, zvítězil sever, dle legendy, právě díky modlitbám sv. Kolumby³²⁴. Vzhledem k jeho modlitbám, které rozhodly o vítězství, se tedy stal i vyvoleným, jehož náboženství se takto ukázalo jako „to pravé“. V samotném Irsku také studoval, konkrétně v oblasti dnešního Bangoru.³²⁵ Byl tedy s irským ostrovem spoután velice silně.

Od krále *Conalla*, který vládl v irské *Dalriadě* získal tento světec ostrov *Iona* jako odměnu za modlitby v již zmíněném rodinném sporu³²⁶. Právě ve spojení s tímto ostrovem je dodnes známý, protože zde založil monastýr, který se stal proslulým centrem irské vzdělanosti.³²⁷ Odtud také vyražel šířit křesťanství k nepřátelským a zatvrzelým *Piktům*, s kterými měl problém již svatý *Patrik*. Sv. Kolumba dokonce získal i povolení k

³²² Též Kolumba z Iony či svatý Kolumba. V češtině se také užívá v původním tvaru *Columba*, žil v letech 521-597. Nutno odlišit od sv. Kolumbána z *Bobbia*, který žil v letech 540-615. Můžeme se též setkat s dělením *Kolumbán starší*, viz *Kolumba z Iony*, a *Kolumbán mladší*, viz *Kolumbán z Bobbia*. V této práci používáme jména svatý Kolumba a jeho mladší jmenovec svatý Kolumbán.

³²³ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 39.

³²⁴ Tamtéž, s. 40.

³²⁵ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 468.

³²⁶ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 41.

³²⁷ I přes plenění Vikingů byl klášter funkční až do 10. století. Roku 1187 zde měl být založen benediktýnský klášter. Toto rozhodnutí se setkalo s odporem Kolumbových následovníků, kteří v té době již žili v *Derry*. (VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 53).

misiím od jednoho lokálního piktského krále jménem Bruiden mac Maelchon.³²⁸ Světec se tímto činem stal jedním z prvních průkopníků v oblasti velkého peregrinatia. Během svého života se dostal nejen k Piktům, ale i do oblasti dnešní Francie. Zde se dostal do sporu s římskou církví ohledně slavení Velikonoc v keltském křesťanství.³²⁹ Po jeho vzoru zamířil do Francie i jeho následovník svatý Kolumbán, který je považován za zakladatele pozdější iro-francouzské klášterní tradice³³⁰.

Na příkladu svatého Kolumby vidíme nejen snoubení se křesťanské náboženské tradice s původní královskou rodovou linií, která byla takto christianizována, ale i pozůstatky silného vodního kultu (viz 1. 1. 1. Kult vody a země). Dodnes můžeme v Irsku nalézt bezpočet pramenů zasvěcených různým křesťanským světcům včetně těch, které jsou spojovány s postavou svatého Kolumby³³¹. Všechny prameny mají obdobný osud jako ten na úpatí hory Mt. Pellier poblíž Dublinu v Irsku. Ten byl znovuobjeven r. 1914 a svým objevitelem obnoven, aby se zde lidé mohli opět modlit. Roku 1920 pak byl vysvěcen biskupem.³³²

Pokud si vyslechneme legendy ohledně různých irských pramenů, zjistíme, že je buď samotný Kolumba založil, aby zde mohl křtít či vodě posvětil, a ona tím získala nadpřirozené léčivé schopnosti. V samotném Irsku jsou samozřejmě prameny zasvěcené i jiným světcům, ale vždy se zdá být aktuální návaznost na starý pohanský kult vody. Jen víra v mytické bohy či přírodní duchy, kteří byli s pramenem spojováni, a kterým byly přinášeny dary, se změnila ve víru, že skrze modlitbu nás vyslyší světec, kterému je pramen zasvěcen a posvěť vodě, které se napijeme. Tato christianizace vodního kultu proběhla na většině

³²⁸ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 61.

³²⁹ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 468.

³³⁰ CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2.*, p. 62.

³³¹ Saint Columba's Well in Kells, Co. Meath; další můžeme najít na úpatí hory Montpelier, Co. Dublin či v oblasti Old Court, Co. Dublin. Pramen zasvěcený tomuto světci je k nalezení též ve městě Derry, Co. Derry a na mnoha dalších místech.

³³² VARNER, Gary. R. *Sacred Wells: A Study in the History, Meaning, and Mythology of Holy Wells*. 2. edition. New York: Algora Publishing, 2009, p. 113.

evropského území. Pohanství se tedy ani v tomto případě nepodařilo vymýtit, ale pouze christianizovat.

4. 1. 4. Svatý Brendan

Ani opat svatý Brendan, neunikl spojitosti s předkřesťanskou mytologickou postavou. Podle irských legend je svatý Brendan z Clonfertu největším mořeplavcem z řad mnichů poustevníků. Zemřel koncem 6. století a během svých plaveb měl navštívit dokonce i Island.³³³ Legenda o jeho plavbách jménem *The Voyage of Saint Brendan*, tedy Plavba svatého Brendana, však pochází až z přelomu 9. a 10. století³³⁴. To může být, podobně jako v případě sv. Brigity, příčina podobnosti tohoto díla s irským mýtem předkřesťanského původu *The Voyage of Bran*, který byl zapsán v 8. století.³³⁵ Zde je nápadná podobnost nejen v plavbách, ale i ve jménech hlavních hrdinů. Další verzí starého irského mýtu je *The Voyage of Máel Dúin*. Hlavní hrdina se sice jmenuje odlišně, Máel Dúin, nicméně dějová linie je opět obdobná.

The Voyage of Bran, tedy Plavba Brana se týká jednoho z irských králů, kterého specifikuje přídomek *mac Febal*³³⁶, česky: syn Febailův. Příběh začíná zpěvem neznámé ženy, je tedy ve větší části psán jako báseň. Popisuje králi Branovi a jeho dvoru zásvěti, konkrétně ostrov, z něhož pochází stříbrná větev jabloně, kterou s sebou přinesla. Ostrov, na němž se jabloň nachází, nazývá *Emain*³³⁷. James MacKillop tento ostrov ztotožňuje s ostrovem *Emain Ablach*, překládaným jako „Pevnost jablek“ a sídlo boha Manannána mac Lira³³⁸. Žena se také zmiňuje o „Ostrovu žen“, který se Bran se svou družinou vydává hledat. Námořníci

³³³ VOPATRŇ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 58.

³³⁴ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 143.

³³⁵ Tamtéž, s. 139.

³³⁶ *The Voyage of Bran*. (online). (translated by MEYER, Kuno in 1895). (30. 1. 2016). Dostupné na webu: <http://www.yorku.ca/inpar/bran_meyer.pdf>.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 139.

jsou na ostrov vábeni písněmi a setkávají se tam s ženami, které jim poskytnou množství jídla i pití.³³⁹ Ostrov silně připomíná germánskou Valhalu a ženy pověstné Valkýry. S výjimkou, že tyto bojovníky na ostrově nečeká žádná závěrečná bitva. Pouze věčný život bez smrti, bolesti či stárí. V pozdních verzích příběhů najdeme i křesťanské poučky³⁴⁰, které jistě doplnili zapisovatelé, aby příběh uzpůsobili požadavkům dané doby. Poskytují tak nový náhled na samotný mýtus a dávají čtenáři novou (křesťanskou) možnost výkladu.

Svatý Brendan se na své plavby vydává na základě zprávy o Zaslíbené zemi.³⁴¹ Obdobně jako pohanský Bran, který se na své cesty vydal z popudu neznámé ženy a jejího vyprávění. Během první plavby se tento svatý se svými druhy dostává až na Island. Během druhé plavby, na západ, jsou jeho dobrodružství rozmanitější, naráží na různé ostrůvky³⁴² a jeho cesta připomíná christianizovanou irskou verzi řecké Odysseyi. Nad Plavbou svatého Brendana dodnes visí mnoho otazníků. Jedná se o převyprávění původního irského mýtu obohaceného o křesťanské prvky či původní historický cestopis, který byl časem obroušen do legendární podoby? Dodnes je tento světec často skloňován také v souvislosti s problémem, zda mohl dorazit až do Ameriky. Vidíme tedy, že někdy jsou pohanský mýtus, křesťanská legenda a historická fakta natolik provázané, takže je dnes jen těžko můžeme rozplést.

4. 2. Proměna tradičních svátků

Tradičních svátků a zvyklostí bylo v keltském životě bezpočet i před příchodem křesťanství. Dnes již nejsme schopni přesně zrekonstruovat

³³⁹ *The Voyage of Bran*. (online). (translated by MEYER, Kuno in 1895). (30. 1. 2016). Dostupné na webu: <"http://www.yorku.ca/inpar/bran_meyer.pdf">

³⁴⁰ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 143.

³⁴¹ MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*, s. 143.

³⁴² Tamtéž, s. 144.

liturgický rok prvních irských křesťanů.³⁴³ Pro účely této práce se však budeme držet pouze základních čtyř tradičních svátků, které jsme si přiblížili již dříve z pohledu Keltů před příchodem křesťanů (1. 3. Oslavy během ročního cyklu). Zachovalo se kolem nich nejvíce informací, což svědčí o jejich výrazném vlivu na keltskou společnost. Tento vliv musel být o poznání silnější v době nástupu křesťanství, proto nebylo možné pro nové náboženství staré tradice vykořenit ze společnosti. Místo toho byly „pokřtěny“, což nyní uvidíme na křesťanských ekvivalentech původních svátků slavených nejen v Irsku, ale i po celém světě, kam se jen křesťanství dostalo. Budeme se tedy soustředit na specifika, která si tyto čtyři hlavní svátky zachovaly na území Irska z původních oslav. Metodou komparace původních tradic a rituálů s těmi, které se váží ke křesťanským oslavám, dojdeme k prvkům, které byly přes svůj pohanský původ christianizovány a tedy zachovány.

4. 2. 1. Den svaté Brigity/ Masopust

Svatá Brigita slaví svůj svátek v anglofoním světě 1. února. Navazuje tak na tradici předkřesťanského svátku Imbolc. Ze slámy se v tento den dodnes splétají kříže svaté Brigity, které se rozvěšují po stájích, aby ochránily samice dobytka. Tyto křížky se rozvěšují i v domácnostech, aby ochránily rodinu s důrazem na ženské osazenstvo³⁴⁴. Zhotovují se také figurky reprezentující tuto svatou. Tato figurka je pak nošena po obci od domu k domu, kde je symbolicky vítána jednotlivými domácnostmi.³⁴⁵ Opět v tomto zvyku vidíme odkaz na původní bohyni, která byla vítána jako ztělesnění nového jara. Jako opatrovnice ženské plodnosti a hospodářské prosperity se vtělila v křesťanskou světici.

³⁴³ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 100.

³⁴⁴ JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion vol. 2.*, p. 1053.

³⁴⁵ Tamtéž.

6. Slaměný kříž sv. Brigity³⁴⁶

Po Imbolcu následovalo období slavení a radování se z přicházejícího jara, které vyvrcholilo jarní rovnodenností. V této době začíná kvést trnka i podběl³⁴⁷. Z nově kvetoucích rostlin se splétal věnec s křížem uprostřed, kterým už v předkeltské Evropě vítali bohyni jara. Tento zvyk má však dle křesťanské tradice ochránit před d'áblem.³⁴⁸ Smrtonosné chladné a temné období ztělesňované bohem Croom Cruachem, stejně jako zlí duchové se tedy v nové terminologii skryly pod pojmem „d'ábel“.

V křesťanském světě byly původní oslavy jarní rovnodennosti nahrazeny velikonočními svátky. Následovaly zhruba měsíc a půl po imbolcu. Většina tradičních oslav byla zachována, pouze jim byl dán nový význam. Pro příklad si uveďme barevné masopustní průvody s girlandami. Ty byly nově interpretovány jako připomínka radostného příchodu Ježíše do Jeruzaléma, místo původního zaplašování zlých duchů zosobňujících zimu.³⁴⁹

³⁴⁶ *The Legend of the St. Brigid's Cross*. In: Irish Indeed web site. (online). (17. 3. 2016).

Dostupné na webu: <" <https://www.irishindeed.com/page.htm?pg=BRIGIDSCROSS>">

³⁴⁷ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 136.

³⁴⁸ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 137.

³⁴⁹ Tamtéž.

4. 2. 2. Valpuržina noc a Májové slavnosti

Valpuržina noc slavená v noci z 30. dubna na 1. května je ekvivalentem pro keltský Beltain. Hlavní vazba svátku na oheň zde zůstala dodnes.

Obřad nového ohně je jako křesťanská zvyklost poprvé zaznamenaný v Irsku v 7. století, zřejmě však byl praktikován již za svatého Patrika a dříve.³⁵⁰ Dodnes se v Irsku můžeme setkat se zvykem rozdělávat o Valpuržině noci oheň, přeskakovat přes něj a domů si brát oharky na očištění domácnosti.³⁵¹ Pohanská víra v očištnou moc ohně je tedy stále aktuální.

V Irsku se do této doby přelévaly tzv. *Mummers Parades*³⁵², což byly průvody podobné těm, které dnes v pevninské části Evropy známě jako prvomájové. Součástí májových oslav ale byly i očištné koupele – nikoli však v řekách či rybnících, ale v ranní rose.³⁵³

4. 2. 3. Nanebevzetí Panny Marie a Narození Panny Marie

Pro ostrovní Kelty byl srpen spojen se sklizní a svátkem Lughnasadem. Lugh byl proměněn ve svatého Michaela. Ten má, stejně jako jeho keltský předchůdce, světelné kopí, kterým bojuje proti temným bytostem a každoročně svrhává Lucifera do pekel.³⁵⁴ Tím je zajištěna úrodnost na příští rok. I toto cyklické znovu zpřítomňování boje dobra se zlem je pozůstatkem původního pohanského náboženství.

Další oslavy spojené se sklizní a Lughnasadem pak převzala Panna Marie. 15. srpna byl slaven den Nanebevzetí Panny Marie a 8. září její

³⁵⁰ VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*, s. 102.

³⁵¹ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 138.

³⁵² KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 202.

³⁵³ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 139.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 145-146.

narození³⁵⁵. Pozorný pozorovatel si může povšimnout podobnosti mezi Pannou Marií a Lughovou matkou (viz 1. 3. 3. Lughnasad), která v tomto období byla pohřbena, a její mrtvé tělo zúrodnilo půdu. Jeden ženský aspekt byl nahrazen druhým. Panna Marie nahradila jednu z původních bohyně země.

4. 2. 4. Svátek Všech svatých/ Halloween

V souvislosti s původním keltským svátkem Samainem jsme se zmiňovali o temném bohu Cromm Cruaichovi. V křesťanské tradici se mění ve svatého Huberta, který má svátek 3. listopadu.³⁵⁶ Ten je mj. patronem lovců. Bůh, který byl aktivním lovcem, ztratil na své agresivitě a stal se pasivním patronem lovců.

Víra v slabou hranici mezi světem živých a zánětem je však přetrvává až do dnešních dní. Tato noc je dodnes považována za magickou. Jen místo původních mýtů, kdy smrtelník navštívuje bohaté hodovní síně v sídech, kde přebývají bozi, se tyto nadpřirozené bytosti v křesťanské tradici proměnily ve víly, čarodějnice a zlé duchy, kteří chtějí lidem spíše škodit.³⁵⁷

V keltských oblastech Britských ostrovů se dodnes rozdělává oheň, v němž se pálí slaměná panenka jako symbol omylů a hříchů. Konečně na očistěného jedince zlé síly nemohou zaútočit. Než se lidé uloží ke spánku, je nutné také očistit celý domov, což má dnes podobu velkého úklidu a pokud se v domě nachází ještě ohniště, je nutné ho zakrýt. Pro duše zesnulých se přichystalo jídlo a pití ke stolu.³⁵⁸

Oheň však není jediným ochráncem. V Irsku se věřilo, že pokud se dá otevřená Bible ke dveřím či oknu a březové větévky za dveře, pak

³⁵⁵ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 146.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 130.

³⁵⁷ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 1557.

³⁵⁸ STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*, s. 130.

poslouží také jako účinná ochrana proti zlým duchům.³⁵⁹ Vidíme zde tedy pozoruhodnou kombinaci víry v ochranu jak křesťanskou, tak pohanskou.

Dnes je Samain znám spíše jako Halloween (Svátek všech svatých). Malé děti se převlékají do děsivých kostýmů a chodí od domu k domu, aby získaly sladkosti. Málo už je však známo, že tato tradice je původně zaznamenána v Dublinu. Návštěvníci irských domů také nosili masky a žádali „výkupné“, pokud ho nedostali, čekala majitele domu nějaká neplecha³⁶⁰. Svátek je dnes rozšířený v celém anglofonním světě. Můžou za to irští migranti, kteří zemi opouštěli ve velkých vlnách během Velkého irského hladomoru v 19. století.

³⁵⁹ KOCH, John. T. *Celtic Culture*, p. 1557.

³⁶⁰ Tamtéž.

Závěr

Problematika splynutí polyteistické a monoteistické kultury je však značně komplikovaná. Práce nám poskytla hrubý náhled do problematiky v rámci konkrétního území, nicméně obdobný proces probíhal po celé Evropě a nejen tam. S počátky evropské kolonizace dalších kontinentů docházelo k stále novým a novým střetům mezi kulturami a náboženstvími.

Oblast Irska a Británie nám poskytuje relativně izolované malé území, které můžeme probádat. Ovšem i přesto se setkáváme s mnoha problémy. Jedním je absence literárních zdrojů psaných obyvateli ostrovů vyznávajícími původní víru, po příchodu křesťanství se sice začaly zapisovat starobylé předkřesťanské mýty, nicméně nejsou ušetřeny vlivu křesťanství. Musíme je tedy rozebírat a hledat, co je křesťanská mystifikace a co zachovalý předkřesťanský vliv. Dalším obtíže souvisí s problémy samotného ostrova. Vzhledem ke sporům s Anglií o vládu nad ostrovem, vznikl silný nacionalistický a romantický proud v 18. a 19. století. V této době bylo mnoho původních mýtů upraveno a „objeveno“ mnoho pseudomýtů. To vše dnes komplikuje práci. Díla dobových autorů byla někdy tak důkladná, že napodobovala i původní jazyk a dodnes mnoho zdrojů mylně uvádí některé mýty za původní, byť vznikly relativně nedávno. Hlavním problémem je také propast mezi zkoumanou dobou a současností, proto se stále pohybujeme na poli domněnek.

Výhodou je naopak silná pobožnost samotných Irů. Stejně odhodlaně jako dnes brání katolictví, kterým se vymezují oproti anglickému protestantismu, zřejmě i kdysi bránili svou původní víru a následně keltské křesťanství, aby se vymezili vůči římské církvi. Z toho důvodu je dodnes dodržováno mnoho původních tradic a mezi lidmi stále žijí mnohé pověry, zřejmě ještě předkeltského původu. Jedinečný byl také přístup keltského křesťanství k původním mýtům. Místo násilného zatlačení byly mýty zaznamenány a stále mezi lidmi ožívány. Irské

písemnictví je také jedinečné svou honosností a ilustracemi. Keltská láska k moudrosti se tak projevila v opatrovnictví knih, které se zachovaly dodnes. Silné rodové vazby mezi jednotlivými generacemi, kde se cenné knihy a artefakty předávají z otce na syna, jsou také výhodou.

V samotné práci jsme si přiblížili keltskou polyteistickou tradici v Irsku. Skrze základní znaky, panteon i oslavy jsme si ukázali, do jakého prostředí přišli první křesťané. Následně jsme se zaměřili na původ těchto raných křesťanů a historický kontext v jakém do Irska dorazili. To poskytlo základ pro pozdější izolaci Britských ostrovů a vznik keltského křesťanství, které se vyznačovalo značnou autonomií. Tu umožnily jak historické okolnosti, tak poloha ostrovů. Vzhledem ke vzniku této autonomní církve, se v ní zachovalo mnoho z původních tradic a zvyklostí. I přes snahu římské církve začlenit keltské křesťanství a zbavit ho jeho specifik, se nepodařilo vykořenit z legendy původní pohanské odkazy. To jsme si ukázali na příkladu konkrétních světců, kteří jsou spojováni právě s Irskem. Pohanský vliv zachovalý v běžném křesťanském životě jsme si ukázali na příkladu svátků liturgického roku.

Práce tedy pojímá jedinečný proces splynutí předkřesťanského polyteistického náboženství s křesťanským monoteismem. Poukazuje na jedinečnou syntézu, která proběhla v Irsku a která je zde dodnes zachována. Irsko se později vyhnulo pálení čarodějnic i dalším negativním vlivům křesťanství, které ničily původní pohanské tradice. Je to příklad toho, jak se jednotlivá náboženství vyvíjí, působí na sebe a transformují v nové ucelené celky.

V různých hrabstvích Irska jsou dodnes slaveny původní lokální svátky, mezi lidmi se šíří pověry z pohanských dob, a byť jsou dodnes Irové hrdými katolíky, neodsuzují ani to, co patří k jejich historii. Vytváří to tak jedinečnou místní kulturu. V místních antropologických a religiálních zkoumáních je jistě ještě mnoho co zkoumat z přímých výpovědí obyvatel ostrova a problematika má jistě do budoucna mnoho co nabídnout.

Seznam literatury

Primární zdroje

Cath Maige Tuired. (online). (translated by GRAY, Elizabeth A.). E-Book. (1. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.sacred-texts.com/neu/cmt/cmteng.htm>>

Gerald z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*. Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-99-1.

Lebor Gabala Erenn (online). (translated by MACALISTER, R. A. S.). (20. 12. 2013). Dostupné na webu: <<http://www.maryjones.us/ctexts/leborgabala.html>>

MUIR, Tom. *Story of Oisín and Tir Na N-Og*. (online). (3. 2. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.educationscotland.gov.uk/scotlandsstories/ossian/oisinstory/index.asp>>

SVÄTÝ PATRIK. *Vyznanie*. Bratislava: Serafín, 2010. ISBN 978-80-8081-090-0

The Ancient Irish Epic Tale Táin Bó Cúalnge (online). (translated by DUNN, Joseph). (13. 3. 2014) Dostupné na webu: <http://www.gutenberg.org/files/16464/16464-h/16464-h.htm#footnotetag6_131>

The Colloquy with the Ancients. (online). (translated by O'GRADY, Standich Hayes). (30. 1. 2016). Dostupné na webu: <http://www.yorku.ca/inpar/colloquy_ogrady.pdf>

The Voyage of Bran. (online). (translated by MEYER, Kuno in 1895). (30. 1. 2016). Dostupné na webu: <http://www.yorku.ca/inpar/bran_meyer.pdf>

Sekundární zdroje

ANWYL, Edward. *Celtic Religion in Pre-Christian Times*. In: Project Gutenberg eBook. (online). (21. 2. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.gutenberg.org/files/18041/18041-h/18041-h.htm>>

BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*. 3. vydání. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-305-4

DE BHALDRAITHE, Eoin. *Bishop and Presbyters in Early Christian Ireland*. In: Irish Theological Quarterly. (online). (15. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://itq.sagepub.com/content/75/1/56.abstract>>

CASIDAY, Augustine. NORRIS, Frederick W. *Cambridge History of Christianity vol. 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-81244-3

CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-470-8

COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-660-3

DAWSON, Christopher. *Zrození Evropy: úvod do dějin evropské jednoty*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1994. ISBN 80-7021-114-8-98

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II*. Praha: OIKOYMENH, 2013. ISBN 978-80-7298-289-9

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení III*. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-53-4

FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0526-9

GREEN, Miranda Jane. *Exploring the World of the Druids*. London: Thames and Hudson, 1997. ISBN 0-500-05083-X

GREEN, Miranda Jane. *Keltské mýty*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-222-7.

JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion vol. 2. Second edition*. Thomson Gale, 2005. ISBN 0-02-865997-X

JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion vol. 3. Second edition*. Thomson Gale, 2005. ISBN 0-02-865997-X

KOCH, John. T. *Celtic Culture*. Oxford: ABC Clio, 2006. ISBN 1-85109-440-7

LENGYEL, Lancelot. *Tajemství Keltů*. 1. Vydání. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2010. ISBN 978-80-7207-787-8

LOOMIS, Roger Sherman. *The Grail: from Celtic Myth to Christian Symbol*. II. Series. Princeton: Mythos, 1991. ISBN 0-691-02075-2

MACKILLOP, James. *Keltské bájesloví*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-881-5.

MCNEARY, Rory. *Better Shannon* (online). (1. 1. 2016). Dostupné na webu:

<"http://www.heritagecouncil.ie/fileadmin/user_upload/Events/Better_Shannon_2010_Conference/5_Rory_McNeary.pdf">

MOODY, T. W. *Dějiny Irska*. Praha: Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-179-8

PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-177-8

ROLLESTON, Thomas. *Myths and Legends of the Celtic Race*. E-Book. (online). (1. 3. 2016). Dostupné na webu: <"<http://sacred-texts.com/neu/celt/mlcr/>">

SCOTT, Michael. *Hrdinové irských bájí*. Brno: Ando Publishing 1996. ISBN 80-902032-6-4.

STORL, Wolf-Dieter. *Magické rostliny Keltů*. Praha: Volvox Globator, 2004. ISBN 80-7207-557-8

VARNER, Gary. R. *Sacred Wells: A Study in the History, Meaning, and Mythology of Holy Wells*. 2. edition. New York: Algora Publishing, 2009. ISBN 978-0-87586-717-5.

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-066-7.

VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*. Brno: L. Marek, 2002. ISBN 80-86263-28-2

VOPATRNÝ, Gorazd Josef. *Keltské křesťanství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-35-9

Seznam použitých ilustrací

1. FLANAGAN, Kevin. *On the Formation of the Irish Counties*. In: Brehon Law Academy Web Site. (online). (12. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.brehonlawacademy.ie/#!/On-the-Formation-of-the-Irish-Counties/c19ap/568925620cf2c01414bd976d>>

2. ANCIENT-WISDOM web page. *Ogham and Tree-lore*. (online). (15. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.ancient-wisdom.com/treelore.htm>>

3. WALSH, Louise. *New High King to be crowned at Tary in lavish spectacle*. In: Irish Central web site. (online). (17. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.irishcentral.com/news/new-high-king-to-be-crowned-at-tara-in-lavish-spectacle-200711211-237576431.html>>

4. CLARUSOVÁ, Ingebor. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 68.

5. *Saints and Stones*. (online). (12. 3. 2016). Dostupné na webu: <
<http://www.saintsandstones.net/saints-skelligmichael-journey.htm>>

6. *The Legend of the St. Brigid's Cross*. In: Irish Indeed web site. (online).
(17. 3. 2016). Dostupné na webu: <
<https://www.irishindeed.com/page.htm?pg=BRIGIDSCROSS>>

Resumé

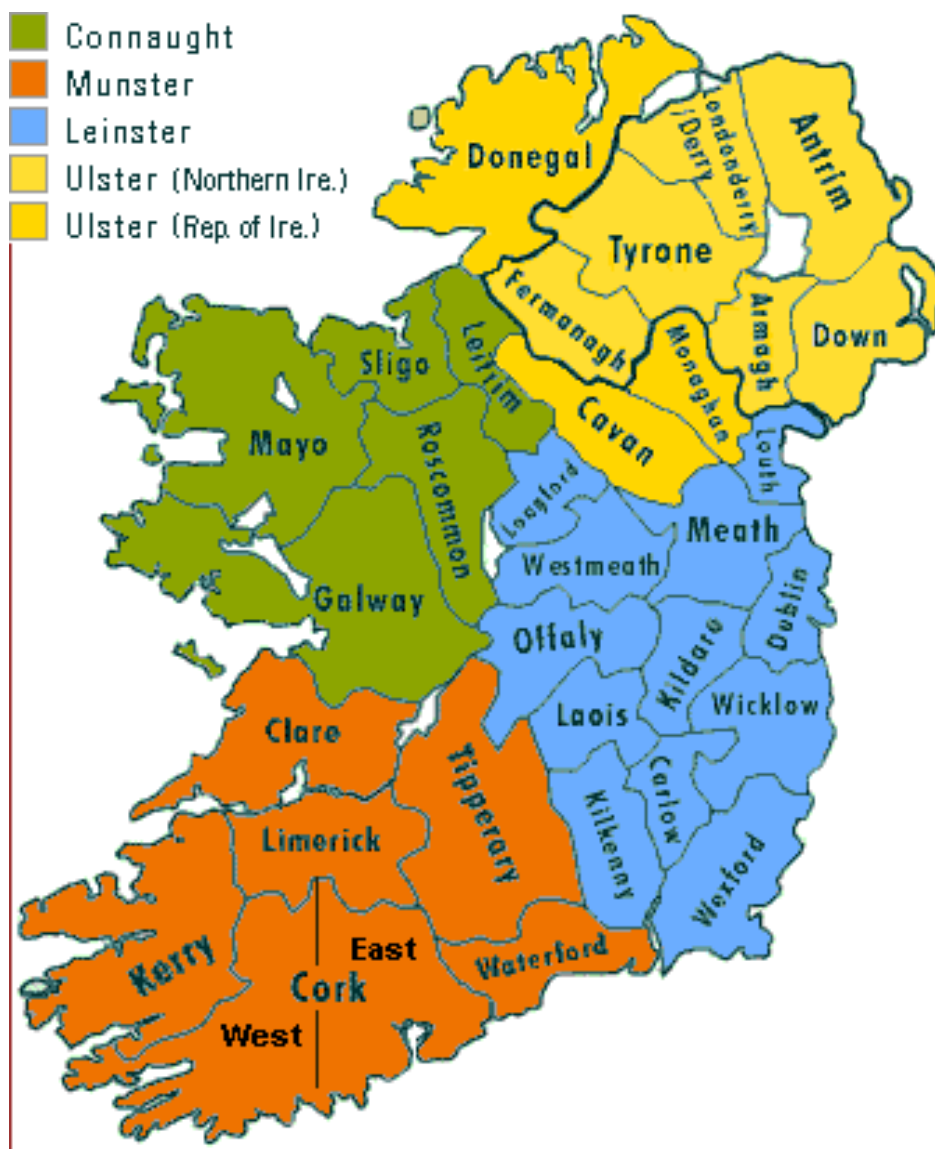
At the times when first Christians came to Ireland, it started the process of transformation paganism and christianity into one specific religion – celtic christianity. First part of this work introduces origins of Celtic religion in Ireland. We use Christian literature, which was written in early 12th century, to study this subject. Celts themselves have never written any document about their history, mythology or religion (they devoted these things to memory), but in early christian's texts, there are lots of pagan symbols and it provides us many sources about prechristian Irish mythology and religion.

Next – middle – part of work is historical view on beginning of Christianity in Europe with emphasis on Britain and Ireland. In this part are included the origins of monastic tradition and practices in Europe too. In Ireland these monastic tradition was transform to specific monasticism culture, which was developed by Irish monks back to Britain, France even to Spain. These irish monasticism culture was specific with hard ascetic life, so many European monasteries didn't want to take it over from them.

Last part of my thesis is the most important part of this work. It describes the process of christianisation of Ireland, which consists in permanent syncretic efforts by Christians. These efforts led to use of many old celtic symbols and rituals in "modern" catholic liturgy. We can see this for example on cult of water, which is in Ireland still alive. There are wells dedicated to irish saints. Even for example Eastern celebrations look similar like in times of druids and Celts. Just they have new Christian meaning – colorful parades don't welcome spring anymore, but they are remembering of Jesus Christ came to Jerusalem.

This thesis proves how old Irish prechristian religious traditions are still alive, but christianized and how catholic church was able to bend both traditions in order to gain more followers.

Přílohy

1. Geopolitická mapa Irska ³⁶¹

³⁶¹ FLANAGAN, Kevin. *On the Formation of the Irish Counties*. In: Brehon Law Academy Web Site. (online). (12. 3. 2016). Dostupné na webu: <<http://www.brehonlawacademy.ie/#!/On-the-Formation-of-the-Irish-Counties/c19ap/568925620cf2c01414bd976d>>